

Maria Utti

HARJUN HIRSISET HELMET

Punkaharjun Valtionhotelli, Vanha rautatieasema
ja Sillankorva

Opinnäytetyö

Restaurointi

Huhtikuu 2016

KYAMK
University of Applied Sciences

Tekijä/Tekijät	Tutkinto	Aika
Maria Utti	Artenomi	Huhtikuu 2016
Opinnäytetyön nimi		
Harjualueen hirsiset helmet Punkaharjun Valtionhotelli, Vanha rautatieasema ja Sillankorva		85 sivua 2 liitesivua
Toimeksiantaja		
Maria Utti Tmi		
Ohjaaja		
Lehtori Anne Räsänen		
Tiivistelmä		
<p>Tämä opinnäytetyö käsittelee Punkaharjun kansallismaiseman historiallisia hirsirakennuksia ja niiden merkityksiä osana alueen kulttuuriympäristöä. Tarkemman tarkastelun kohteeksi työhön on valittu kolme erityyppistä harjualueella sijaitsevaa rakennusta. Valitut rakennukset ovat Punkaharjun Valtionhotelli, Punkaharjun vanha rautatieasema sekä entinen lossivahdin tupa nimeltänsä Sillankorva.</p> <p>Työn lähtökohtana on opiskelijan oma kiinnostus suomalaiseen hirsirakentamiseen ja havainnot kulttuurimatkailusta Punkaharjun kansallismaisemassa. Työn päätavoitteena on ollut selvittää hirsirakennusperinnön merkitystä ja löytää uusia elementtejä Punkaharjun tulevaisuuden matkailutarjontaan. Työn avulla haluttiin myös tutkia uusia mahdollisia restaurointiyrittäjyyden muotoja Punkaharjulla ja laajentaa näkemystä tulevaisuuden restaurointiyrittäjyydestä.</p> <p>Työn teoriaosuus koostuu lyhyestä Punkaharjun ja sen hirsirakennusten historiakertomuksesta, hirsirakentamisen historiasta ja suojelusta Suomessa sekä kulttuurimatkailukatsauksesta modernin humanistin näkökulmasta. Uutta tietoa on kerätty asiantuntija-haastatteluiden avulla. Haastateltavina on ollut Etelä-Savossa asuvia tai työskenteleviä kulttuurin, arkkitehtuurin sekä matkailun asiantuntijoita. Haastatteluiden tuloksien analysoinnissa on hyödynnetty merkitys- ja SWOT-analyysiä.</p> <p>Työtä voidaan pitää luotettavana lähtökohtana kulttuurimatkailupalveluiden suunnitteluun Punkaharjun harjualueella. Työn tuloksena on koottu merkityksiä liittyen Punkaharjun kansallismaisemaan ja sen hirsirakennusperintöön sekä listattu mahdollisuuksia ajatellen Punkaharjun tulevaisuutta kulttuurimatkailukohteena. Päätelmänä voidaan todeta, että Punkaharjun hirsirakennusperintö täyttää kulttuurimatkakohteelle asetetut kriteerit ja hirsirakennusperintöä tulee ehdottomasti hyödyntää osana tulevaisuuden kulttuurimatkailutuotteita. Punkaharju tarjoaa loistavat puitteet restaurointiyrittäjyyden ja matkailun yhdistämiseen ja tarjoaa hyvän kehitysalustan uusille restaurointipalveluille alueella.</p>		
Asiasanat		
Punkaharju, hirsirakentaminen, rakennusperintö, kulttuurimatkailu, restaurointiyrittäjyys		

KYAMK

University of Applied Sciences

Author (authors) Maria Utti	Degree Bachelor of Art	Time April 2016
Thesis Title The Wooden Pearls of Punkaharju		85 pages 2 pages of appendices
Commissioned by Maria Utti tmi		
Supervisor Anne Räsänen, Lecturer		
Abstract <p>This thesis is a study about historical log buildings in the Punkaharju ridge area and a speculation on their significance to the Finnish log building heritage and cultural tourism in the area. Three of the historical buildings were chosen for a closer analysis. The chosen buildings represent different phases in the history of Punkaharju.</p> <p>Interest in the traditional way of log building as well as the observations of the student herself concerning cultural tourism in Punkaharju were the main reasons behind the choosing the topic. The main objective for the study was to find the significance of traditional log building, which can possibly be used as an element in creating future services in the field of travel and tourism. Beside the main objective another important goal was to rethink the future of running small restoration businesses in the Punkaharju area.</p> <p>The theory part consists of three main parts: firstly the log buildings and history of Punkaharju; secondly the log building heritage and its conservation in Finland and lastly, culture tourism in Finland from the view point of a modern humanistic traveller. New information in this study was collected through interviews.</p> <p>During this study, six different specialists were interviewed in the fields of culture, architecture and tourism. The new information was analyzed by using a SWOT-analysis and the Finnish significance method.</p> <p>In conclusion, it can be stated that the understanding of the hidden significance of the old Finnish log building can be a crucial component when building new services for future cultural travellers in the area of Punkaharju. This study can be a starting point for making concrete plans concerning upcoming developments and ways of working in the field of the restoration business in the area of Punkaharju.</p>		
Keywords Punkaharju, log building, building heritage, culture tourism, entrepreneurship in the field of restoration business		

SISÄLLYS

KÄYTETYT TERMIT	6
1 JOHDANTO	11
1.1 Taustaa aihevalinnalle, aiheen ajankohtaisuudelle sekä kiinnostavuudelle	12
1.1.1 Murros Punkaharjun matkailussa – uusia eväitä kaivataan	12
1.1.2 Unohdetut hirsirakennusperinteet Suomessa	14
1.1.3 Kulttuurihistoriallisista hirsirakennuksista uusi kerrostuma matkailuun?	15
1.2 Tutkimuksen runko	17
1.2.1 Työn tavoitteet – ideoita hirsirakennusperinnön arvostukseen, kulttuurimatkailuun ja yrittäjyyteen tulevaisuuden Punkaharjulla	17
1.2.2 Työn viitekehys	18
1.2.3 Tutkimuskysymykset	19
1.2.4 Tutkimusmenetelmät	20
1.2.5 Aiheen rajaus	23
2 HIRSIRAKENNUSKULTTUURI ITÄ-SUOMESSA	24
2.1 Hirsirakentamisen historian pääpiirteet Suomessa	24
2.1.1 Lamasalvostekniikka rakentamisen kulmakivenä	24
2.1.2 Välttämättömyyksistä asumismukavuuksiin ja tyylikoristuksiin	26
2.1.3 Mäntypuu luonnollisena valintana talon rakennusmateriaaliksi	28
2.1.4 Puun pitkä matka metsästä hirsimökin seinään	30
2.2 Eteläsavolainen maisema ja rakentaminen	33
2.3 Kulttuuriympäristö – ihmisen ja luonnon vuorovaikutuksessa syntynyt	34
3 RAKENNUSPERINTÖ – JOKAISEN KANSALAISEN VELVOLLISUUS VARJELLA ..	37
3.1 Rakennussuojelu ja lainsäädäntö	37
3.2 Rakennettu kulttuuriympäristö lukuina	39
3.3 Kulttuurimatkailu rakennussuojelun keinona	40
3.4 Moderni humanisti kulttuurimatkailijana	41

4	PUNKAHARJU – KASKIMAASTA KANSALLISMAISEMAKSI	43
4.1	Harju – jääkauden muovaama selänne	43
4.2	Harjualueen historian pääpiirteet – metsänhoitoa ja matkailua.....	44
4.3	Harjualueen rakennusperintö – historialliset hirsirakennukset	48
4.3.1	Valtionhotelli (9), Punahussila (3), Keisarinnan huvila – metsänhoitoa ja matkailua	49
4.3.2	Eteläinen metsänvartijan talo ja Portinvartijan talo (2)	52
4.3.3	Metsätyönjohtajan asunto (1)	54
4.3.4	Kaunis rautatieasema – Punkaharjun rautatieasemamiljöö (4, 5, 6)	54
4.3.5	Ratavartijan mökki (7) ja Sillankorva (8).....	58
4.4	Harjun hirsiset helmet	60
4.5	Punkaharju – suomalaisuuden maisema jo vuodesta 1992.....	61
4.6	Miten ja miksi kansallismaisemat on määritelty?	62
5	ASIAANTUNTIJAJAHAASTATTELUT	65
5.1	Haastattelun runko ja haastateltavat.....	65
5.1.1	Punkaharju ja kansallismaisema	66
5.1.2	Hirsirakennusperintö Suomessa	69
5.1.3	Kulttuurimatkailu ja 3 valittua rakennusta harjualueella.....	70
5.2	SWOT-analyysi – Punkaharju kulttuurimatkailukohteena vuonna 2016.....	73
5.3	Merkityslausunto – Punkaharjun kansallismaisema vuonna 2016.....	74
6	LOPUKSI	76
	LÄHTEET.....	79
	KUVALUETTELO	83
	LIITTEET	
	Liite 1. Teemahaastattelun kysymysrunko	

KÄYTETYT TERMIT

Arvo ja merkittävyys

Rakennetun kulttuuriympäristön ja kulttuurimaisemien arvoa määriteltäessä puhutaan mm. historiallisista, rakennushistoriallisista, arkkitehtonisista, rakennusteknisistä, taiteellisista ja maisemallisista arvoista. Kohteen arvon määrittämisessä (arkikielessä myös arvottaminen) käytetään vakiintuneita kriteerejä. Alueiden ja kohteiden hoito ja suojeleminen perustuu tunnistettuihin arvoihin ja niiden valtakunnalliseen, maakunnalliseen tai paikalliseen merkittävyyteen. (Rakennusperintö.fi 2016.)

Historiallinen kerroksisuus

Alueen tai kohteen ominaispiirre, kun alueella tai kohteessa on näkyvissä/ koettavissa eri aikakausien rakenteita, materiaaleja, tyyli- tai muotoilun piirteitä, tms., jotka ilmentävät rakentamisen, hoidon ja käytön historiaa ja jatkuvuutta (Rakennusperintö.fi 2016).

Inventointi

Inventointi on järjestelmällistä tiedon hankintaa ja tallentamista maisemasta, rakennetusta ympäristöstä, muinaisjäännöksistä tai perinnebiotoopeista. Siinä kerätään, järjestetään ja tuotetaan tietoa esim. kulttuuriympäristön nykytilasta ja siihen johtaneista syistä. Inventointi jakautuu tiedon kokoamiseen esim. kirjallisuudesta, rekistereistä ja muusta arkistoaineistosta, sen täydentämiseen maastotarkastusten pohjalta ja tulosten raportointiin. (Rakennusperintö.fi 2016.)

Kaavasuojaus

Maankäyttö- ja rakennuslain nojalla kaavoissa rakennetun kulttuuriympäristön ominaisluonteen ja erityispiirteiden säilymistä turvaamiseksi annettavat suojelumääräykset ja -merkinnät, SR, sr tai /s-merkintä. Maankäyttö ja rakennuslain mukaan rakennetun kulttuuriympäristön säilymistä turvaamiseksi voidaan antaa maakuntakaavassa (30 §), yleiskaavassa (41 §) ja asemakaavassa (57 §) suojelumääräyksiä. (Rakennusperintö.fi 2016.)

Kansallismaisema

Kansallismaisemaa käytetään usein kuvaamaan tunnetuimpia maisemakohteita, joilla on voimakas symboliarvo. Käsitteellä kansallismaisema ei ole virallista asemaa. Kansallismaisemiksi mielletyt alueet ovat valtakunnallisesti arvokkaita maisema-alueita ja / tai valtakunnallisesti merkittäviä rakennettuja kulttuuriympäristöjä. (Rakennusperintö.fi 2016.)

Kulttuurimaisema

Kulttuurimaisema on ihmisen ja luonnon yhteisvaikutuksena syntynyttä ympäristöä, jota voi tarkastella esimerkiksi alueellisena, visuaalisena, kokemuksellisenä tai historiallisena kokonaisuutena (Kulttuuriympäristöstrategia 2014 - 2020 2014, 9).

Kulttuuriympäristö

Kulttuuriympäristöllä käsitetään ihmisen toiminnan tuloksena syntynyttä ympäristöä, kuten kulttuurimaisemia maaseuduilla, metsissä, taajamissa ja kaupungeissa, arkeologisia kiinteitä rakenteita maassa ja vesistöissä, eri-ikäisiä rakennuksia ja rakennettuja ympäristöjä, siltoja, teitä, sähkölinjoja ja teollisuus- ja satama-alueita (Mikkonen 2013).

Maisema

Maisemaksi kutsutaan sitä maanpinnan osaa, joka näkyy katsojalle kokonaisuutena. Maiseman rajat eivät ole poliittisia, valtiollisia, taloudellisia tai edes henkisiä – maisema rajautuu katsojan silmin ja heijastuu hänen kokemuksiinsa ja muistoihinsa. (Paaskoski & Paaskoski 2015, 10.)

Maisema-alue, luonnonsuojelulain nojalla perustettu

Luonnonsuojelulain 32 - 33 §:n tarkoittama luonnon- tai kulttuurimaiseman kauneuden, historiallisten ominaispiirteiden tai siihen liittyvien muiden erityisten arvojen säilyttämiseksi ja hoitamiseksi ympäristöministeriön tai alueellisen ympäristökeskuksen päätöksellä perustettu maisema-alue (Rakennusperintö.fi 2016).

Maisematyyppi

Maisemaa voidaan tyypitellä luonnonmaisemaksi ja kulttuurimaisemaksi sen mukaan, onko maisema ensisijaisesti luonnonelementtien tai ihmisen toiminnan tulosta. Tämän lisäksi maisemaa voidaan tyypitellä esimerkiksi maisemarakenteen, maisemakuvan, maankäytön, kulttuuripiirteiden, luonnonpiirteiden jne perusteella. Yleisiä maisematyyppejä ovat esim. kaupunki-, saaristo-, järvi- ja maatalousmaisema. (Rakennusperintö.fi 2016.)

Rakennettu kulttuuriympäristö eli rakennusperintö

Rakennettu kulttuuriympäristö eli rakennusperintö tarkoittaa rakennuksia, rakennettuja alueita sekä erilaisia rakenteita, kuten teitä, siltoja ja sähkölinjoja. Rakennettua kulttuuriympäristöä ovat sekä arkiympäristöt että erityistä tunnustusta saaneet ja suojellut alueet ja kohteet. (Mikkonen 2013.)

Rakennetun ympäristön vaaliminen

Käsite esiintyy maankäyttö- ja rakennuslain 39 §:ssä ja 54 §:ssä yleiskaavan ja asemakaavan sisältövaatimuksissa. Yleiskäsitteenä käytetään tarkoittamaan rakennusperinnön hoitoa, korjausrakentamista, tutkimus- ja selvitystoimintaa, tiedon tuotantoa sekä hallinnon toimenpiteitä, kuten rakennussuojelua. (Rakennusperintö.fi 2016.)

Rakennussuojelu, rakennusperinnön suojeleminen

Rakennussuojelulla voidaan tarkoittaa kaikkia yleisiä toimia, hallintoa, lainsäädäntöä ja muita yhteiskunnallisia toimia, joilla on tarkoitus turvata rakennusperinnön säilyminen tuleville polville (Kairamo 2006, 9).

Rakennusperinnön suojelemisesta annetun lain tavoitteena (1 §) on turvata rakennetun kulttuuriympäristön ajallinen ja alueellinen monimuotoisuus, vaalia sen ominaisluonnetta ja erityispiirteitä sekä edistää sen kulttuurisesti kestävää hoitoa ja käyttöä. Suojelu voi kohdistua rakennuksiin, rakennelmiin, rakennusryhmiin tai rakennettuihin alueisiin (3 §). Asemakaava-alueilla suojelu toteutetaan ensisijaisesti maankäyttö- ja rakennuslain säännösten nojalla. Kirkollisten rakennusten suojelusta on säädetty erikseen. Ks. kaavasuojelu. (Rakennusperintö.fi 2016.)

Rakennussuojeluun liittyviä kaavamerkintöjä maakunta-, yleis- ja asemakaavoissa:

S on suojelualue

SL on luonnonsuojelualue

SM on muinaismuistoalue

SR on rakennuslainsäädännön nojalla suojeltava alue

SRS on rakennussuojelulain nojalla suojeltu alue

/s on alue, jolla ympäristö säilytetään.

sr on suojeltu rakennus

srs on rakennussuojelulain nojalla suojeltu rakennus

(Maankäyttö- ja rakennuslaki 2000. Opas 1. 2000. 33, 56.)

Restaurointi

Restauroinnilla tarkoitetaan *rakennuksen korjaamista, jossa kiinnitetään erityistä huomiota kohteen kulttuurihistoriallisiin arvoihin sekä vanhaan rakennustapaan. Restauroinnissa voidaan käyttää konservoivia, rekonstruoivia ja/tai entistäviä toimenpiteitä.* (Kairamo 2006, 9.)

Suojelumääräys

Rakennussuojelupäätöksessä tai kaavassa maankäyttö ja rakennuslain 30, 41 ja 57 §:n nojalla annettu suojelun sisällön sanallinen määrittely, miten säilyminen turvataan (Rakennusperintö.fi 2016).

Kulttuuriympäristö tarkoittaa ihmisen toiminnasta sekä ihmisen ja luonnon vuorovaikutuksesta syntynyttä ympäristöä. Siihen kuuluu kulttuurimaisema, rakennettu kulttuuriympäristö ja muinaisjäännökset. Kulttuuriympäristö pitää sisällään sekä aluekokonaisuuksia että yksittäisiä kohteita. (Kulttuuriympäristöstrategia 2014 - 2020 2014, 9.)

Valtakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet

Suomessa on 156 valtakunnallisesti arvokasta maisema-aluetta. Ne ovat maaseutumme edustavimpia kulttuurimaisemia, joiden arvo perustuu monimuotoiseen kulttuurivaikutteiseen luontoon, hoidettuun viljelymaisemaan ja perinteiseen rakennuskantaan. (Ympäristöministeriö 2016.)

Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt (RKY)

RKY on Museoviraston laatima inventointi, joka on valtioneuvoston päätöksellä 22.12.2009 otettu maankäyttö- ja rakennuslakiin perustuvien valtakunnallisten alueidenkäyttötavoitteiden tarkoittamaksi inventoinniksi rakennetun kulttuuriympäristön osalta 1.1.2010 alkaen. Valtakunnallisia alueidenkäyttötavoitteita koskeva valtioneuvoston päätös on tullut voimaan 30.11.2000 ja sen tarkistus 1.3.2009. Valtakunnalliseen inventointiin valitut kohteet antavat alueellisesti, ajallisesti ja kohdetyypeittäin monipuolisen kokonaiskuvan maamme rakennetun ympäristön historiasta ja kehityksestä. (Museovirasto 2009.)

1 JOHDANTO

Tämä opinnäytetyö käsittelee Punkaharjun kansallismaiseman historiallisesti arvokkaita hirsirakennuksia ja niiden merkitystä osana suomalaista hirsirakennusperintöä ja alueen kulttuurimatkailua. Tarkemman tarkastelun kohteeksi työhön on valittu kolme erityyppistä harjualueella sijaitsevaa ja alueen historiallista hirsirakennuskantaa monipuolisesti edustavaa rakennusta. Tarkemman tutkimuksen kohteeksi valitut hirsirakennukset ovat olleet Punkaharjun Valtionhotelli, vanha Punkaharjun rautatieasema sekä vanha lossivahdin tupa nimeltänsä Sillankorva.

Työn päätavoitteena on selvittää hirsirakennusperinnön merkitystä osana Punkaharjun harjualueen kulttuuriympäristöä. Punkaharjun hirsirakennusperinnön merkittävyyttä on selvitetty määrittelemällä tutkimuksen kohteeksi valikoituneiden kolmen hirsirakennuksen tyypillisyyden, erityisyyden ja muiden mahdollisten arvojen kautta. Tavoitteena on ollut myös löytää kestäviä, alueen hirsirakennusperintöön pohjautuvia, elementtejä Punkaharjun kulttuurimatkailun kehitystyöhön ja tulevaisuuden matkailutuotteisiin. Työn avulla on haluttu myös tutkia uusia mahdollisia restaurointiyrittäjyyden muotoja Punkaharjulla ja laajentaa näkemystä tulevaisuuden restaurointiyrittäjyydestä. Näkökulmana työssä on itäsuomalainen hirsirakennusperintö ja kulttuurimatkailu Punkaharjulla.

Tärkein syy aiheen valinnalle on tässä työssä tutkijana toimivan opiskelijan oma kiinnostus itäsuomalaiseen hirsirakennuskulttuuriin ja kulttuurimatkailun mahdollisuuksiin tulevaisuuden Punkaharjulla. Toinen tärkeä syy aihevalinnalle liittyy tulevaisuuden työskentelymahdollisuuksien kartoittamiseen Itä-Suomessa, tarkemmin ottaen Punkaharjulla. Lähtökohtana työllistymistä sivuavalle aihevalinnalle ovat olleet ennen kaikkea opiskelijan omat huomiot tulevasta kulttuurimatkailun ja restaurointiyrittäjyyden mahdollisuuksista Punkaharjulla. Vaikka työssä ei keskitytä suoranaisesti itse yrittäjyyteen, voi tämä opinnäytetyö kokonaisuutena toimia inspiraationa ja lähtökohtana tulevaisuuden restaurointiyrittäjyyttä pohtivalle opiskelijalle.

Tutkimusaiheen ajankohtaisuuden perusteena voidaan nähdä Punkaharjun matkailussa tällä hetkellä tapahtuva murros. Restaurointialan kannalta aihetta voi pitää kiinnostavana pohdintana tulevaisuuden yrittäjyydestä. Restaurointi on

pitkälti käsityöläisammatti ja alalla pienyrittäjyys on hyvin yleistä. Ala on Suomessa vielä nuori ja nykyinen työelämän myllerrys sekä talouden taantuma haastavat tulevat restaurointialalla toimivat yrittäjät pohtimaan uusia mahdollisuuksia ja keinoja elinkeinonsa kannattavuuden turvaamiseksi tulevaisuudessa. Perinnerakentajien ja -tietäjien joukko pienenee ja kysymys kuuluukin, millä keinoin suomalaisen hirsirakentamiskulttuurin unohdetut perinteet ja vähäinen tuntemus suomalaisten keskuudessa saataisiin nousuun? Muun maailman tapaan myös Suomessa matkailu alana on yksi vahvimmin kasvavista toimialoista. Tutkimuksen lähtökohtana oli kysymys siitä, voisiko harjuaalueen hirsirakennusperintöön pohjautuva kulttuurimatkailu avartaa ja kehittää restaurointialaa tulevaisuuden Itä-Suomessa ja siten luoda uudenlaisia menestymisen mahdollisuuksia alan tekijöille nimenomaan Punkaharjulla.

1.1 Taustaa aihevalinnalle, aiheen ajankohtaisuudelle sekä kiinnostavuudelle

Seuraavaksi on esitelty taustaa ja perusteluja tutkimuksen kiinnostavuudelle ja ajankohtaisuudelle sekä aihevalinnalle.

1.1.1 Murros Punkaharjun matkailussa – uusia eväitä kaivataan

Punkaharjun harjuaalueen kulttuurihistoriallisia hirsirakennuksia koskevaa tutkimusta voidaan pitää ajankohtaisena ja paikallisesti kiinnostavana tutkimusaiheena useammastakin eri syystä. Ensimmäinen syy liittyy alueen vetovoimaisuuden turvaamiseen kulttuurisesti kiinnostavana matkakohteena tulevaisuudessa.

Punkaharju on kuuluisa jääkauden muovaamasta kansallismaisemastaan, alueen sotahistoriasta ja pitkistä perinteistä metsäntutkimuksessa. Punkaharjulla on myös pitkät perinteet matkailussa. Viime vuosikymmeninä alueen matkailussa on kuitenkin tapahtunut monia muutoksia ja tarve kehitykselle ja uudelle ajattelulle on rekisteröity alueen matkailutoimijoiden keskuudessa vahvasti.

Alueella pitkään toiminut Taidekeskus Retretti lopetti toimintansa syksyllä 2012, minkä jälkeen alueella on herännyt aika ajoin kiivastakin keskustelua liittyen Punkaharjun kansallismaiseman nykyiseen kiinnostavuuteen ja vetovoimaisu-

teen kulttuurimatkailukohteena. Kansallismaiseman kulttuurimatkailun kehittämisen suhteen ei kuitenkaan ole tehty vielä merkittäviä suunnitelmia tai konkreettisia uudistuksia viime vuosina. Villejä ideoita Punkaharjun vetovoimaisuuden lisäämiseksi on heitelty aina huvipuistosta kasinoon (Kasurinen 2013). Soptii kysyä, voisivatko ainekset uuteen Punkaharjun nousuun löytyä alueen historiasta ja paikalliseen kulttuuriin pohjautuvista elementeistä sen sijaan, että lähdetään kehittämään täysin juurettomia matkailutuotteita ja -palveluita?

Kilpailu matkailualalla on kiristynyt ja menestyäkseen tässä kovassa kilpailussa yrityksiä on kehitettävä yhä asiakaslähtöisempiä ja laadukkaampia matkailupalveluita. Aikaisemmin Punkaharjun alueen tärkeimpänä myyntivalttina on pidetty luonnonkaunista maisemaa. Maisema on edelleenkin kaunis, mutta tämän päivän matkailija on vaativa ja kauniin maiseman rinnalle halutaan lisää elementtejä. Restauraation ja kulttuurimatkailun näkökulmasta toivottavaa olisi, että nämä uudet elementit tukisivat sekä luonnonkauniin maiseman että paikallisen kulttuurin säilymistä.

Matkailu on ehdottomasti yksi Punkaharjun alueen vahvoista aloista myös tulevaisuudessa – ja onhan matkailu yksi nopeimmin kehittyvistä toimialoista koko Suomen ja maailmankin näkökulmasta katsottuna. Punkaharjun alueella on hyvät mahdollisuudet tulevaisuudessa palvella matkailijaa entistä paremmin tarjoamalla mielenkiintoisia ja laadukkaita matkailupalveluita. Tämän tavoitteen saavuttaminen vaatii kuitenkin kehitystyötä ja piilossa olevan potentiaalin esiin kaivamista.

Yhtenä piilotettuna elementtinä Punkaharjun kohdalla voidaan pitää alueen kulttuuria, jota ei riittävän selvästi ja laaja-alaisesti ole vielä tuotu osaksi alueen matkailua. Kulttuurimatkailu, jossa alueen historiaa, elämäntapaa ja paikallisia perinteitä käytetään osana matkailupalveluita ja -tuotteita, voisi ehdottomasti tuoda Punkaharjun matkailutarjontaan kaivattua kehitystä ja luoda pohjaa kestäväälle matkailulle. Mutta miten ja mitä Punkaharjun kulttuuria tulisi matkailijoille esitellä? Mikä Punkaharjusta tekee Punkaharjun ja mitä roolia kulttuurihistorialliset rakennukset harjualueella kertovat alueen kulttuurista?

1.1.2 Unohdetut hirsirakennusperinteet Suomessa

Toinen tärkeä peruste tutkimusaiheen ajankohtaisuudelle ja kiinnostavuudelle löytyy perinteisen hirsirakentamisen näkökulmasta. Suomessa on ollut viime aikoina paljon keskustelua hirsirakentamisen eduista asuinympäristönä sekä terveellisyydestä verrattuna moderniin rakentamiseen. Suomessa pitkät perinteet omaava, mutta viime vuosikymmeninä suurelta yleisöltä unohtunut hirsirakentaminen on noussut osaksi kansallista keskustelua eri tiedotusvälineissä ja rakentamista koskevassa politiikassa sekä lainsäädännössä. Kuinka yhdistää terveellinen rakennus, tehokas rakentaminen ja energia- sekä kustannustehokkuus? Voisiko vanhoja hyviä hirsirakentamisen perusteita ja nykytekniikkaa yhdistämällä syntyä jotain vielä parempaa tulevaisuudessa sen sijaan, että perinteikäs ja moderni rakentaminen nähdään vastakohtina toisilleen? Miten uudet rakentamissäädökset tulevaisuudessa voisivat tukea myös vanhan hirsirakennusperinnön ja kulttuurihistoriallisten rakennusten arvojen säilymistä?

Ikuisuuskyseminen, joka nostaa tunteet helposti pintaan, tuntuu myös olevan vanhat hirsirakennukset osana rakennusperintöämme sekä perinteiset suomalaiset rakennusmateriaalit ja -tekniikat osana nykyajan rakennuskulttuuria. Monesti perinteisiä hirsirakentamistekniikoita sekä hirttä materiaalina pidetään vanhanaikaisina ja sopimattomina nykyajan rakentamisen vaatimukseen. Tämäkin kysymys jakaa keskustelijat vanhojen hirsirakennusten puolestapuhujiin ja uuden modernin rakentamisen kannattajiin.

Hirsirakentamiselle löytyy sekä omat kannattajansa että vastustajansa, eikä hirsirakentaminen pitkästä historiastaan huolimatta useinkaan ole itsestään selvä valinta. Tästä hyvä esimerkki on Sysmä. Sysmässä (Palokallio 2014) on syntynyt kädenvääntöä kunnanvaltuuston ja kuntalaisten välille tulevan koulun rakennusmateriaalista. Kunnanvaltuuston päätöksellä tuleva koulu olisi vuokrattava tilaelementtikoulu, kun taas kuntalaiset kannattavat paikallista puutavaraa raaka-aineena hyödyntävää hirsirakenteista koulurakennusta.

Voidaan kuitenkin todeta, että eri näkökannoista huolimatta hirsirakentamisen yleinen arvostus on kasvussa Suomessa. Esimerkkinä arvostuksen kasvusta, voidaan kai pitää tulevaa Pudasjärven koulua. Marraskuussa 2014 Maaseudun

Tulevaisuus (Niemi 2014) ja Yle Uutiset (Karjalainen 2014) uutisoivat molemmat Pudasjärvelle elokuussa 2016 avattavasta maailman suurimmasta, sisäilmaongelmiin helpotusta tuovasta hirsikoulusta.

Hirsirakentaminen ja puu yhtenä tärkeimmistä rakennusmateriaaleista nähdään tärkeänä myös valtion päättäjien keskuudessa kasvavassa määrin. Kansanedustajat yli puoluerajojen näkevät puurakentamisen tulevaisuuden mahdollisuudet ja ajavat osaltansa puurakentamisen edellytyksiä ja kehitystä eteenpäin. Sekä Vihreiden kansanedustaja Oras Tynkkynen (Liesmäki 2014) että maa- ja metsätalousministeri Petteri Orpo (STT - Maaseudun Tulevaisuus 2014) näkevät molemmat valtion roolin tärkeäksi keskusteltaessa puurakentamisen tulevaisuuden kehityksestä ja kilpailukyvyistä. Lainsäädäntöä uudistamalla ja kehittämällä voidaan myötävaikuttaa puun käyttöön varteenotettavana rakennusmateriaalina sekä puurakentamismarkkinoiden todelliseen syntyymiseen.

Jyrki Kataisen hallitusohjelman osana linjatun Metsätalouden strategisen ohjelman (MSO) yhtenä päätavoitteena oli lisätä puurakentamista. MSO-ohjelman strategisen johtajan Sixten Sunabackan arvion mukaan tämä valtakunnallinen puurakentamishjelma on Suomessa kasvanut ja saavuttanut kokonaan uuden tason. Jopa tavoitteeksi asetettu puukerrostalojen 10 prosentin markkinaosuus toteutuu Sunabackan mukaan lähiaikoina. Puurakentamisesta on tullut tämän vaalikauden aikana varteenotettava vaihtoehto jopa kerrostalorakentamisessa. (Laukkanen 2015.)

1.1.3 Kulttuurihistoriallisista hirsirakennuksista uusi kerrostuma matkailuun?

Kolmas ja tärkein peruste aiheen kiinnostavuudelle ja ajankohtaisuudelle on rakennusrestauroinnin ja tulevaisuuden suuntaviivojen määrittelemine. Kriisi on hyvä ajankohta saada uusia ajatuksia läpi. Punkaharjun matkailun lisäksi restaurointikin alana on jatkuvassa kehityksessä. Matkailu on hyvä tapa tutustua uuteen. Jonkun aikakauden loppu voi olla uusi hieno alku jollekin uudelle.

Retretin toiminnan loppuminen on haastanut punkaharjulaiset matkailutoimijat miettimään uusia tulevaisuuden suunnitelmia kulttuurin saralla. Paavo Koposen (2013) artikkelin otsikkoa lainaten: vaikka taidekeskus Retretti meni, on Punka-

harju kuitenkin edelleen olemassa. Punkaharju ja luonto osana kansallismaisemaa on koettu kuitenkin aina kaikkein tärkeimmäksi osaksi Punkaharjun identiteettiä ja vetovoimaisuutta. Juuri poikkeuksellisen kaunis harjuluonto maisemiin on houkutellut ne ensimmäiset, pian lähes 200 vuotta sitten saapuneet, matkalaiset Punkaharjulle (Paaskoski 2005, 112).

Runebergiläis-topeliaanisen ideaalimaiseman omakohtainen kokeminen vetosi 1800-luvun puolivälissä Punkaharjulta luonnonkauneutta etsivään matkailijaan ja edesauttoi kotimaisen Punkaharju-matkailun kehittymistä silloin (Paaskoski 2005, 112). Polttava kysymys kuuluu, onko luonto enää yksin riittävä vetovoimatekijä mietittäessä 2010-luvun kulttuurimatkailijaa ja kulttuurimatkailutuotteita? Voisivatko alueen hirsirakennukset oikein esille tuotuna lisätä kansallismaiseman kiinnostavuutta kulttuurimatkailutuotteena? Mitä harjualueen rakennukset kertovat alueesta? Mikä oikeastaan on rakennusperinnön osuus osana suomalaista kansallismaisemaa?

Punkaharjun harjualueen historiaa on tutkittu useammassa tutkimuksessa jo aikaisemminkin. Päivitetyin ja kattavin historian tutkimus on koottu kirjaan Punkaharju Luonnon vihreä ajatusviiva – Punkaharjun kansallismaisema. Kirjan on toimittanut Jyrki Paaskoski ja se on julkaistu vuonna 2005. Rakennusten arkkitehtuuri on kuitenkin jäänyt pienempään rooliin tässäkin kirjassa. Myöskään Museoviraston tai Savonlinnan maakuntamuseon suorittamat rakennusten inventoinnit eivät ole saavuttaneet suurta huomiota tavallisten kulttuurimatkailijoiden keskuudessa. Myöskään rakennusten nykytilaa ja mahdollisuuksia koskien ei ole syntynyt viime vuosina riittävästi julkista rakentavaa keskustelua.

Paikallisia perinteitä on Punkaharjulla paljon. Metsät ja luonnonmukainen hirsirakentaminen ovat yksi itäsuomalaisen asumisen erikoisuuksia, jotka moni suomalainenkin on jo ehtinyt unohtaa. Hirsirakentaminen on tosin nostanut statussansa kuumana vellovan sisäilma- ja homerakennuskeskustelun myötä.

Kysymys kuuluukin, voisivatko itäsuomalainen hirsirakennuskulttuuri ja nimenomaan Punkaharjun harjualueella sijaitsevat historialliset hirsirakennukset, olla yksi alueen tulevaisuuden matkailun vankoista kivijaloista? Onko näissä rakennuksissa Etelä-Savon, Suomen ja maailman mittakaavassa ajateltuna tarpeeksi potentiaalia, erityispiirteitä sekä vetovoimaa tuomaan matkalaisia Punkaharjulle

myös seuraavat 200 vuotta? Minkälaisia tarinoita näiden hirsisten helmien avulla on mahdollista kertoa paikallisesta ja suomalaisesta kulttuurista Punkaharjulla matkailevalle? Olisiko Punkaharjun hirsirakennusperintö puuttuva ainesosa toimivaan kulttuurimatkailureseptiin alueella?

Sanotaan, että matkailu avartaa – ehkä matka Punkaharjulle voi tulevaisuudessa olla entistä merkityksellisempi, ja lähtiessään Punkaharjulta matkailija tietää ja ennen kaikkea on päässyt kokemaan enemmän sekä alueen historiasta, kulttuuriperinnöstä että suomalaisesta hirsirakentamisesta.

1.2 Tutkimuksen runko

Seuraavissa alakappaleissa on esitelty tutkimukseen runkoon liittyvät seikat. Omina kappaleinansa ovat esiteltyinä tutkimuksen tavoitteet, viitekehys, tutkimusongelmat sekä tutkimusmenetelmät ja aiheen rajaus.

Tutkimuksella ei ole ollut varsinaista ulkopuolista toimeksiantajaa vaan toimeksiantajana on toiminut tutkijana toimivan opiskelijan oma yritys.

1.2.1 Työn tavoitteet – ideoita hirsirakennusperinnön arvostukseen, kulttuurimatkailuun ja yrittäjyyteen tulevaisuuden Punkaharjulla

Ammatillisesta näkökulmasta katsottuna tämän työn toivotaan antavan ideoita uusista yrittäjyyden mahdollisuuksista restauroinnin alalla hyödyntäen matkailun perinteitä etenkin Itä-Suomeen opintojensa jälkeen suuntaaville restaurointialan ammattilaisille. Työn tuloksen toivotaan myös auttavan punkaharjulaisia matkailuyrittäjiä sekä uusia vanhojen hirsirakennusten omistajia Itä-Suomessa huomaamaan kulttuurillisia ja muita tärkeitä rakennusrestaurointiin liittyviä arvoja pohdittaessa käsissä olevan hirsirakennuksen tulevaa käyttöä ja korjauksia.

Työn tärkein tavoite on tutkia kolmea aikaisemmin esiteltyä Punkaharjun kansallismaisemassa sijaitsevaa hirsirakennusta useammasta eri näkökulmasta. Tavoitteena on löytää teoretietoa ja haastatteluissa ilmennyttä uutta tietoa hyväksi käyttäen tutkimuksen kohteena olevien rakennusten erityispiirteitä suomalaisen hirsirakennusperinnön ja kulttuurimatkailun näkökulmasta katsottuna.

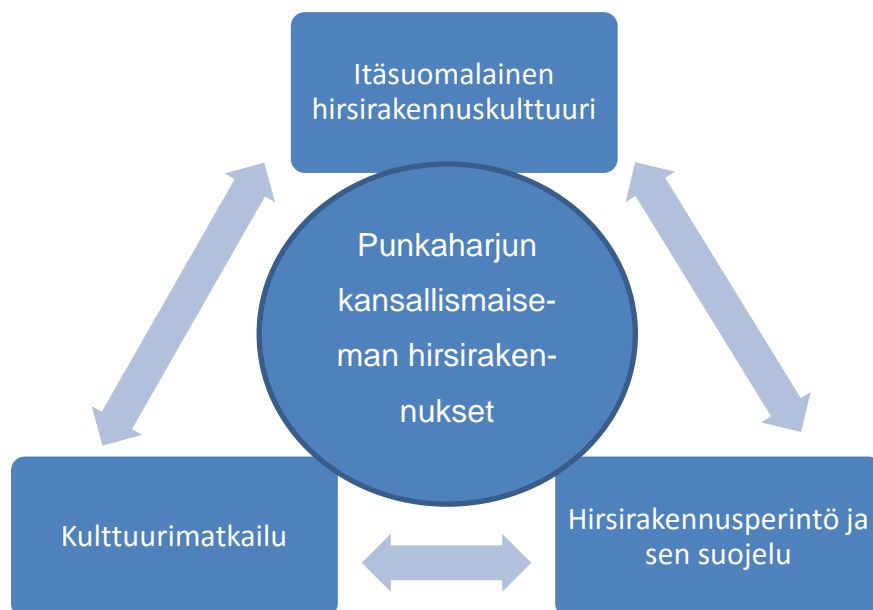
Tavoitteena on myös pohtia rakennusten merkittävyyttä osana suomalaista hirsirakennusperintöä ja osana Punkaharjun kansallismaisemaa.

Työn tavoitteena on etsiä aineksia alueen tulevaisuuden kulttuurimatkailutuotteisiin hyödyntämällä alueen historiallisesti merkittäviä hirsirakennuksia ja niiden erityispiirteitä sekä osoittamalla, että Punkaharjun hirsirakennuskulttuuri on yksi alueen tulevaisuuden vahvuustekijöistä. Työssä ei tulla suunnittelemaan kuitenkaan mitään konkreettisia matkailutuotteita vaan listataan suuntaviivoja tulevaisuuden tuotekehityksen pohjaksi.

Yhtenä sivutavoitteena työn tekemisessä on myös herättää keskustelua alueen matkailuyrittäjien ja hirsirakennusperinnön tai kulttuurimatkailun kanssa toimivien asiantuntijoiden keskuudessa. Työn avulla pyritään kehittämään ja lisäämään uudenlaista yhteistyötä, joka parhaimmassa tapauksessa parantaisi koko Punkaharjun alueen kehitystä kulttuurimatkailun saralla.

1.2.2 Työn viitekehys

Työn teoriaviitekehityksen keskiössä on Punkaharjun kansallismaisema ja sen kulttuurihistorialliset hirsirakennukset. Hirsirakennuksia tarkastellaan sekä itäsuomalaisen hirsirakennuskulttuurin, kulttuurimatkailun että rakennussuojelun näkökulmista. Teoria kokonaisuudet on kuvattu alla olevassa kuviossa 1.

Kuvio 1. Työn viitekehys. (Utti 2016.)

Työssä tullaan pohtimaan kolmen Punkaharjun kansallismaisemassa sijaitsevan hirsisen rakennuksen avulla Punkaharjun hirsirakennusperinnön merkitystä suomalaisen hirsirakentamisen ja kulttuurimatkailun näkökulmasta katsottuna. Työn lähtökohtana pidetään, sitä että kulttuurimatkailun keinoin sekä hirsirakennuskulttuuria ja rakennussuojelua voidaan edistää ja tuoda esiin. Työn päätelmien avulla pyritään löytämään uusia kestäviä hirsirakennuksiin pohjautuvia kehityssuuntia Punkaharjun alueen kulttuurimatkailuun. Työn toivotaan antavan myös ideoita uudenaikaisesta restaurointiyrittäjyydestä Itä-Suomessa.

1.2.3 Tutkimuskysymykset

Asetettujen tutkimuskysymyksiä avulla etsitään Punkaharjun kansallismaiseman kulttuurihistoriallisiin hirsirakennuksiin liittyviä merkityksiä. Tutkimuskysymykset on esitelty seuraavissa kappaleissa.

Päätutkimuskysymyksenä työssä selvitetään, mikä on Punkaharjun kansallismaiseman hirsirakennusperinnön merkitys osana alueen kulttuuriympäristöä tällä hetkellä ja mikä on hirsirakennusperinnön potentiaali ajatellen tulevaisuuden kulttuurimatkailua alueella?

Pääkysymys on jaettu kolmeen alla esitettyyn alakysymykseen.

- Mitkä ovat valittujen hirsirakennusten (Valtionhotelli, rautatiasema, Sillankorva) erityispiirteet, tyypillisuus ja muut mahdolliset arvot/merkitykset alueellisesti, kansallisesti ja kansainvälisesti tarkasteltuna?
- Mitä elementtejä tulisi korostaa suunniteltaessa uusia hirsirakennuksiin perustuvia kulttuurimatkailutuotteita Punkaharjun kansallismaisemassa?
- Mitä tulevaisuuden mahdollisuuksia hirsirakennusperinnön ymmärtämisen avulla on mahdollisuus saavuttaa Punkaharjun alueella sekä matkailualan että restaurointiyrittäjyyden näkökulmasta katsottuna?

Pääkysymys on jaettu kolmeen alakysymykseen. Asetettujen tutkimuskysymysten avulla pyritään selvittämään Punkaharjun hirsirakennusperinnön merkitystä nyt ja mahdollisuuksia tulevaisuudessa. Ajatuksena on tutkia rakennuksia sekä yksittäisinä kohteina että osana suurempaa kokonaisuutta paikallisesti, kansallisesti ja kansainvälisesti vertaillen.

1.2.4 Tutkimusmenetelmät

Työ on tutkimuksellinen ja noudattaa laadullisen tutkimuksen strategiaa. Työ koostui teoriaosuuden kirjoittamisesta, taustatietojen tutkimisesta sekä asiantuntijahaastatteluista ja päätelmistä.

Tämän tutkielman avulla pyritään ymmärtämään ilmiötä eikä tavoitteena ole ollut tehdä yleispäteviä johtopäätöksiä. Voidaankin todeta, että tutkielma on tapaututkimus, jonka tavoitteena on ymmärtää ilmiön taustatekijöitä rajautumalla tiettyyn tutkimuskohteeseen (Jyväskylän yliopisto 2015).

Kuten Eskola ja Suoranta (2001,15) kirjassansa toteavat, pelkistetyimmillään voi laadullisen tutkimuksen aineisto olla tekstiä. Aineistona käytettävä teksti voi olla syntynyt joko tutkijasta riippuen tai riippumatta. Tämän työn kannalta tärkeässä roolissa ovat olleet haastatteluiden kautta syntyneet tekstit. Valmiitakin dokumentteja on hyödynnetty työssä etenkin lähtökohtana asiantuntijahaastatteluille sekä työn päätelmiä kirjoitettaessa.

Työhön haastateltiin yhteensä 6 eri alojen asiantuntijaa laajemman näkemyksen saavuttamiseksi. Tämän tutkimuksen haastattelut ovat olleet sekä puolistrukturoituja teemahaastatteluja että osittain vapaamuotoisia keskusteluja. Tutkimuksen tutkimusasetelma oli suhteellisen vapaa, joten aineistonkeruutapana teemahaastattelu ja keskustelu sopivat tutkimuksen luonteeseen hyvin (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2005, 183).

Haastattelu tutkimuksen tiedonkeruumenetelmänä on Hirsjärven, Remeksen ja Sajavaaran (2005, 193 - 197) mukaan ainutlaatuinen menetelmä, sillä haastattelussa *olla*an suorassa kielellisessä vuorovaikutuksessa tutkittavan kanssa. Valittujen tiedonkeruumenetelmien tulee olla perusteltuja ja niiden tulee sopia tutkimuksen luonteeseen. Haastattelun etuna on joustavuus tilanteen ja vastajien suhteen aineistoa kerätessä. Haastattelun haittoina voidaan pitää mahdollista luotettavuutta sekä tulosten kontekstisidonnaisuutta ja kapeaa yleistettävyyttä. Haastateltava voi kokea haastattelutilanteen uhkaavaksi tai pelottavaksi. Kulttuuriset erot ja aiheen luonne voivat vaikuttaa vastauksiin. Haastattel-

tava saattaa antaa ns. sosiaalisesti hyväksytyjä vastauksia tietynlaisissa haastattelutilanteissa. Haastattelun onnistumisen ja vastausten luotettavuuden kannalta haastattelijan valmistautuminen, kyky tulkita ja kokemus ovat tärkeitä.

Perusteluja haastattelun valinnalle tämän tutkimuksen tutkimusmenetelmäksi on esitetty seuraavassa. Perustelut pohjautuvat Hirsjärven ym. (2005, 194 - 196) Tutki ja kirjoita -kirjassa esitettyihin yleisimpiin syihin ja lähtökohtiin valittaessa haastattelu työn tutkimusmenetelmäksi. Tärkeimpänä syynä haastattelun valinnalle voidaan pitää olettamusta, että tutkimusaihe tuottaa monitahoisia vastauksia ja tärkeää on luoda tilanne, jossa tarkentaville ja selventäville kysymyksille oli mahdollisuus. Haastattelu mahdollistaa lisäkysymyksen esittämisen. Tutkimuksessa pyritään selvittämään merkityksiä, joten tärkeää on ollut saada mahdollisimman vapaasti ilmaistuja vastauksia. Tämä onnistui hyvin haastattelun kautta.

Tutkimuskysymysten luonteen vuoksi mielekästä on ollut valita nimenomaan teemahaastattelu. Hirsjärvi ym. (2005, 197) mukaan teemahaastattelu sopii hyvin laadullisen tutkimuksen menetelmäksi. Hirsjärvi ym. jatkaa teemahaastattelun olevan välimuoto lomake- ja avoimesta haastattelusta, jossa tyypillisesti määriteltynä ovat aihepiirit eli teemat. Kysymysten muoto ja järjestys kuitenkin syntyvät haastattelutilanteessa.

Tutkittava aineisto on rajattu harkinnanvaraisesti ja aineistoanalyysissä keskityttiin näin ollen tutkimusongelman kannalta katsottuna järkevään ja mielekkäseen aineistoon, mikä Eskola ja Suorannan (2001, 18) mukaan on laadulliselle tutkimukselle tyypillistä ja auttaa pyrkimyksessä ymmärtää pientä määrää tapauksia mahdollisimman perusteellisesti. Hirsjärvi ym. (2005, 212) muistuttaa, että ongelman ratkaisun kannalta aineiston analyysiin on hyvä ryhtyä heti. Aineistoa on tällöin mahdollisuus täydentää ja selventää helposti ja tutkija kokee aiheen edelleen inspiroivaksi.

Analyysimenetelmänä tässä työssä on käytetty suomalaisten museoiden tarpeisiin vuonna 2015 kehitettyä merkitysanalyysimenetelmää ja liike-elämässä yleisesti käytettyä SWOT-analyysiä. Merkitysanalyysiä on käytetty haastatteluiden analyysin yhteydessä tuomaan esiin merkityksiä, arvoja ja näkökulmia.

Merkitysanalyysin lopputuotteena on koottu alustava merkityslausunto Punkaharjun hirsirakennusperinnöstä. Merkitysanalyysin suomalaisen version kehittäjät Häyhä, Jantunen ja Paaskoski (2015, 7–9) toteavat merkitysanalyysin olevan menetelmänä yhteisöllinen. Analyysin avulla tuotetaan tietoa analyysikohteeseen liittyville sidosryhmille ja toimijoille. Menetelmän käyttö edellyttää sidosryhmien ja toimijoiden osallistamista, jotta kohteen merkityksellistäminen on mahdollista. Häyhä ym. jatkaa merkitysanalyysin olevan jatkuva prosessi ja kirjoittaa tuloksen aina olevan analyysin tekijöiden tulkinta sillä hetkellä. Halutesaan merkitysanalyysi mahdollistaa aina myöhemmät uudelleen arvioinnit ja tulokset. SWOT-analyysi toimii päätelmät kokoavana menetelmänä ja tukee myöhemmin kehitettävien matkailutuotteiden liiketoiminnallista näkökulmaa. Eri lähteistä kerätty tieto on koostettu lopuksi suuntaa antavaksi yhteenvedoksi sekä päätelmiksi tulevaisuuden suunnittelutyön ja mahdollisten jatkotutkimuksien pohjaksi.

Laadullisen tutkimuksen piirteisiin Eskolan ja Suorannan (2001, 15) mukaan kuuluu, että tutkimussuunnitelma elää tutkimushankkeen mukana. Elävä tutkimussuunnitelma voi johtaa tutkimuksen aikana suunnitelman tai jopa tutkimusongelman tarkistamiseen aineiston keruun kuluessa. Laadullisessa tutkimuksessa usein tutkimuksen eri vaiheet (aineistonkeruu, analyysi, tulkinta ja raportointi) voivat olla vaikeita pilkkoa selkeiksi toisiaan seuraaviksi vaiheiksi vaan tutkimuksen eri vaiheet sulautuvat helposti yhteen. (Eskola & Suoranta 2001, 16.)

Osa teoriaosuudesta on koostettu jo opiskelijan aikaisemmassa tutkimustyössä, jonka aihepiiri on jatkunut tässä tutkimuksessa. Aikaisemman tutkimuksen teoriaosuuteen on lisätty kuvia, kuvioita ja tarvittavia tietoja liittyen tämän työn tutkimuskysymyksiin ja viitekehykseen. Teoriaosuuteen on myös tehty lisäyksiä, tarkennuksia sekä muokkauksia. Tekstiin on myös lisätty täysin uusia osioita.

Tässä tutkimuksessa suurin työ on kohdistunut asiantuntijahaastatteluihin, haastatteluiden litterointiin ja vastauksien koontiin, kevyeen analyysiin sekä päätelmiin. Myös hirsirakennuskohteiden valokuvaukseen on käytetty aikaa.

1.2.5 Aiheen rajaus

Tässä työssä keskitytään ennen kaikkea tutkimaan merkityksiä, jotka liittyvät Punkaharjun hirsirakennusperintöön. Työssä käsitellään rakennussuojelusta vain työn ymmärtämisen kannalta tärkeimmät pääpiirteet. Useammat tahot ovat todenneet Punkaharjun sekä merkittäväksi rakennetuksi että maisemalliseksi kokonaisuudeksi. Työn tavoite on ollut selvittää, mitkä elementit Punkaharjun hirsirakentamisesta voisivat olla hyödynnettävissä alueen tulevaisuuden kulttuurimatkailussa. Asiantuntijahaastatteluiden avulla on pyritty laajentamaan eri rekistereissä olevia ja inventointien yhteydessä syntyneitä suojelupäätöksiä ja listattuja merkityksiä.

Työssä ei tutkita hirsirakennuksia pelkkinä fyysisinä objekteina vaan pyritään ymmärtämään Punkaharjun hirsirakennuksia erityisesti osana Punkaharjun kansallismaisemallista kokonaisuutta ja alueen kulttuuria sekä rakennuksiin liittyviä aineettomia merkityksiä ja arvoja. Työn tavoitteet huomioiden kokonaisuuden hahmottaminen on tärkeämpää kuin yksityiskohtiin pureutuminen.

Rakennusperintöä ja sen suojelua lähestytään ennen kaikkea merkitysten kautta. Työssä ei tulla perehtymään syvällisesti rakennussuojeluun lakien puitteissa. Työn keskiössä ovat kulttuuri, tarinat, aineettomat merkitykset sekä kokemusellisuus. Vaikka yhtenä näkökulmana työhön on kulttuurimatkailu, ei tämän työn lopputuloksena ole tarkoitus suunnitella valmiita matkailutuotteita. Tämä työ ei myöskään ole liiketoimintasuunnitelma restaurointiyrittäjyyteen.

2 HIRSIRAKENNUSKULTTUURI ITÄ-SUOMESSA

Suomi on sijainniltaan Euroopan periferiaa sekä pinta-alaltaan laaja ja harvaan asuttu. Luonnolla on suuri rooli Suomen maiseman muodostumisessa ja rakentamisen kulttuurikerros on vain ohut silaus luontomaiseman pinnalla. Suomalaisesta arkkitehtuurihistoriasta mielenkiintoisen kuitenkin tekee itäisen ja läntisen perinteen kohtaaminen. Karuista olosuhteista ja niukoista materiaaleista huolimatta suuret kulttuurityylit ovat omaperäisesti saatu sovitetuiksi suomalaiseen kulttuuriin muotoillen sekä kovaa kiveä että jykevää puumateriaalia. (Nikula 1993, 9.)

Suomen maisemaa hallitsevat metsät ja vedet. Suomen maiseman perusta on syntynyt jääkauden loputtua noin 9000 vuotta sitten. Asutusta Lounais-Suomessa on ollut jo 10 000 vuotta sitten. Ensimmäiset kivikautiset asutukset etenivät riistan perässä ja kivikautisista asuinpaikoista vain tulisijat ovat jättäneet merkkejä myöhemmille sukupolville tutkittavaksi. Asutukseen ja sen muotoon ovat aina esihistorian alkua ajoilta saakka vaikuttaneet kulloinkin saatavissa olevat materiaalit sekä ihmisten tarpeet ja toiminta. Tärkeimpinä rakennusmateriaaleina Suomessa voidaan kuitenkin mainita kautta aikojen olleen luonnon tarjoama kivi- tai puumateriaali. (Nikula 1993, 10–12.)

2.1 Hirsirakentamisen historian pääpiirteet Suomessa

Jääkauden muokkaamasta maasta ihminen on aikojen saatossa valinnut kantavuutta, lämpimyyttä, pienilmastoa ja pohjavettä arvostaen sopivimmat rakennuspaikat. Asutuksen voidaan katsoa olevan sidoksissa luonnonmaisemaan eri puolilla Suomea, ottaen huomioon kulloisenkin ympäristön. Järvi-Suomessa asutus on sijoittunut mäki- ja lakialueille. (Pajula 1983, 14.)

2.1.1 Lamasalvostekniikka rakentamisen kulmakivenä

Nikula (1993, 13) toteaa, että jo todennäköisesti 800-luvulla rakennustekniikaksi Suomessa on vakiintunut vaaka eli lamasalvostekniikka (kuva 1). Tämä tekniikka omaksuttiin venäläis-bysanttilaisesta kulttuuripiiristä. Lamasalvostekniikka on ollut aina 1930-luvulla saakka käytetyin rakennustapa Suomen maaseuduilla. Hirsirakentamisen tekniikat ja työkalut opittiin perintönä. Hirsirakentamisessa jokaisella ratkaisulla on selvä logiikkansa. Mestareiden voitiin sanoa

tuntevan rakennusmateriaalinsa rajat ja mahdollisuudet, mikä takasi onnistuneen lopputuloksen. Vanhoissa hirsirakennuksissa lamasalvos on ollut kautta aikojen yleisin ja käytetyin tekniikka. Eri maakuntien välillä voidaan nähdä huomattavia paikallisia eroja, mikä rikastaa hirsirakennuskulttuurimme historiaa (Pajula 1983, 10).

Kuva 1. Lamasalvostekniikalla rakennettu hirsitalo Helsingin Seurasaarella. (Utti 2016.)

Varallisuuden ja osaamisen karttuessa sekä läntisten kulttuurivaikutusten voimistuessa, haluttiin tärkeimmistä rakennuksista elegantimpia. Tämä johti vaativampien rakennustekniikoiden käyttöön ottoon muun muassa nurkkaliitosten eli salvosten (kuvat 2 ja 3) ja hirsipintojen suhteen. Salvoksista hienoimmat olivat lohenpyrstösalmos ja hakasalmos. Hirsien sisäpinnoissa jäljiteltiin sileäseinäisiä kivipintoja ja sahateollisuuden kehityksen myötä 1700-luvulla ulkoseiniä alettiin myös laudoittaa. (Nikula 1993, 15.)

Kuvat 2 ja 3. Kaksi erilaista nurkkaliitosta Helsingin Seurasaaren ulkomuseossa. (Utti 2016.)

Suomalainen kansanrakennusperinne on pitkä ja kehitys savupirtistä uloslämpenevään ja asuinmukavuuksiltaan täysin eri luokassa olevaan taloon on ollut pitkä. Muinainen uudisraivaaja rakensi pirttinsä pyöreistä hirsistä lähelle maanpintaa. Kosteuden ja lämmöneristeenä käytettiin tuhta ja maata. Valo pirttiin tuli pienten lykkyluukkujen kautta ja lämpöä tarjosi savukiuas. Muutokset rakentamisessa ovat tapahtuneet hitaasti ja Suomen eri alueiden välillä on suuria eroja. Uloslämpiävän uunin käyttöönotto 1700-luvulta lähtien kesti yhteensä 300 vuotta. Asumistavat ja talojen rakenteellinen kehitys ovat vuosisatojen saatossa kehittyneet käsi kädessä – vuoroin asumistapojen muutos on muuttanut rakennusten arkkitehtuuria ja vuoroin rakentamistekniikoiden kehitys on vaikuttanut ihmisten elintapoihin. (Pajula 1983, 8 - 9.)

2.1.2 Välttämättömyksistä asumismukavuuksiin ja tyylikoristuksiin

Itä-suomalaisissa maalaistaloissa suuria kehitysaskelleita on otettu vasta 1800-luvun lopulla. Kartanot ja maatalouskoulut ovat maaseudulla toimineet uusien ajatusten, materiaalien ja työtapojen edelläkävijöinä. Suomessa taloudellisen nousukauden aikana, 1800-luvun loppupuolella, myös maaseudun rakennusten suunnittelu siirtyi koulutetuille virkamiehille. Rakentamisessa alettiin välttämättömyksien sijaan kiinnittää huomiota myös työn rationalisointiin, hygieniaan,

paloturvallisuuteen sekä asumismukavuuteen, eristykseen ja tyylikoristuksiin. (Pajula 1983, 10.)

Yhtenä puumateriaalin hienouksista pidetään sen täydellistä häviämistä ja palaamista takaisin osaksi luonnon omaa kiertokulkua. Ehkäpä juuri tästä syystä ennen 1800-lukua rakennettuja ja säilyneitä taloja on harvassa. Myöskään 1800-luvulla rakennetuista taloista ei ole säilynyt isompana ryhmänä muita kuin komeimpia kartanoita ja maataloja. Vanhimmat ja parhaiten säilyneet maaseudun rakennukset ovat säilyneet syrjäisimmillä seuduilla. (Nikula 1993, 15 - 17.)

Suomessa rakennuskanta on maailman nuorimpia (Nikula 1993). Vuoden 2013 tilastojen (Suomen virallinen tilasto 2013) mukaan vanhoja, ennen vuotta 1921 rakennettuja, rakennuksia Suomen rakennuskannasta oli vain 5 prosenttia. Nikulan (1993) mukaan vaikka olemassa oleva rakennuskantamme on hyvin nuorta, on sillä kuitenkin takanaan pitkä ja rikas historia.

Hirsirakennuksia voidaan pitää eilisen kädenojennuksena. Jokainen sukupolvi jättää maisemaan oman jälkensä ja rakennukset voivat parhaimmillaan toimia eräänlaisena muistomerkkinä ja siltana menneisyydestä tulevaisuuteen. Elinkeinoelämä ja kulttuuri jäävät elämään kiveen ja puuhun hakattuna arkkitehtuurina ja rakennettuna ympäristönä (kuvat 4 ja 5). Jokainen sukupolvi tekee oman tulkintansa rakennusten yksityiskohdista. (Nikula 1993; Pajula 1983, 10.) Pajula (1983, 10) toteaa että vaikka emme kaikkea entisaikojen kulttuurista ja ihmisten sanomasta hirsirakennusten kautta ymmärtäisikään, tärkeää olisi kuitenkin säilyttää, ettei modernin aikamme rakennustapa ole välttämättä se ainoa mahdollinen.

Kuva 4 ja 5. Aikansa innovaatioita: 6-ruutuinen ikkuna ja punamullattu pystyrimalaudoitus hirren päällä. (Utti 2016.)

Jokaisen rakennuksen voidaan nähdä kantavan aikansa kuvaa. Oikeanlaisen korjauksen avulla rakennuksen omaa ajankuvaa on mahdollista ylläpitää ja rakennuksen mukanaan kantama historiallinen kerrostuneisuus on mahdollista säilyttää osana ympäristöämme. (Pajula 1983, 30.)

2.1.3 Mäntypuu luonnollisena valintana talon rakennusmateriaaliksi

Riitta Nikulan (1993, 13) mukaan puu on aina ollut käytetyin rakennusmateriaali Suomessa vaikka viime vuosikymmenet ovat monien suomalaisten rakentajien suhdetta puuhun muuttaneetkin. Harri Metsälä (1998, 10) tarkentaa puun olleen käytetyin rakennusmateriaali aina 1950-luvulle saakka. Metsälä mainitsee puun käytön olleen alhaisimmillaan vuonna 1967, jolloin vain 26 % rakennuksista on valmistettu puusta. Puun käyttö materiaalina on kuitenkin 90-luvulle tultaessa kasvanut ja vuonna 1998 puurakentamisen osuus tilavuudella mitattuna on taas 50 % Suomen rakentamisesta. Syynä puurakentamisen notkahdukseen voidaan pitää rakennusalan nopeaa murrosvaihetta ja rakentamisen teollistumista 1950-luvulta alkaen, joka syrjäytti honkapuista salvomalla rakentamisen (Nikula 1993, 13).

Metsän ympäröiminä kasvaneille ihmisille puu on ollut luonteva valinta suojien rakennusmateriaaliksi kestävyytensä ja kelvollisuutensa vuoksi (Pajula 1983, 7). Metsälä (1998, 9) kiteyttää puun laajan käytön ja pitkän historian Suomessa perustuvan puun teknisiin ominaisuuksiin, helppoon työstettävyyteen, monipuolisiin liitosmahdollisuuksiin sekä taloudellisuuteen ja terveellisyyteen. Puun heikkoina puolina nähdyt kosketuseläminen, palavuus ja lahoamisalttius sekä aineksen epätasalaatuisuus eivät ole olleet este puurakenteiden ja puurakennuksien kestävyydelle ja pitkäikäisyydelle, vaan käyttökokemukset aikojen kuluessa ovat opettaneet rakentajia hallitsemaan puun rakennusmateriaalina.

Hyvän rakennuspuun ominaisuuksina on pidetty suoruuutta, lujuutta ja oksattomuutta. Hyvä rakennuspuun kasvupaikka riippuu puulajista – hyvä männyn kasvupaikka on erilainen kuin koivun esimerkiksi. (Metsälä 1998, 13–14.) Mäntyä on usein pidetty parhaimpana ja tärkeimpänä rakennuspuuna. Parhaat rakennuspuut valittiin aina tärkeimmiksi pidettyihin rakennuksiin (Metsälä 1998, 14; Nikula 1993, 15). Tämän tutkimuksen kannalta männyn katsotaan olevan oleellisin puumateriaali ja siksi seuraavassa keskitytään pääasiassa mäntyyn rakennuspuuna.

Puulla on rakennusmateriaalina ominaisuuksia, jotka erottavat sen muista rakennusmateriaaleista, kuten kivistä, savesta, lasista tai teräksestä. Puun voidaan yleisesti ottaen sanoa olevan palavaa, kevyttä, helposti työstettävää, kantavaa ja taipuisaa. Käyttökohteen luonne huomioon ottaen ennen rakentamisen aloittamista on valittava ominaisuuksiltaan sopivin puulaji. Jo havupuiden ja lehtipuiden yleisellä tasolla toisistaan poikkeava solurakenne vaikuttaa puumateriaalin käyttäytymiseen ja kestävyteen. Havupuiden rakenne on yksinkertainen ja solukko niissä muodostuu lähinnä pitkistä, kapeista ja ontoista vesisoluista. Havupuiden kesäsolut, jotka ovat pienempiä ja paksuseinäisempiä kuin muut solut, antavat puulle sen lujuuden. Kasvutavan mukaan puita luokiteltaessa, männyn katsotaan olevan ydinpuu. Ydinpuun ominaisuuksiin kuuluu tummempi värinen ydinosa (kuva 6). Jaettaessa puut materiaalin kovuuden mukaan pidetään mäntyä yhdessä koivun, lepän ja tuomen kanssa pehmeänä puulajina. Hyvin pehmeinä puulajeina pidetään lehmusta, haapaa ja kuusta. (Metsälä 1998, 61–65.)

Kuva 6. Yli satavuotiaan männyn kanto Punkaharjun harjualueella – lustoja laskemalla voi määrittää puun tarkan iän. (Utti 2016.)

Männyn ominaisuuksia ovat helposti työstettävyys, sen vahvuus ja toisaalta pehmeys. Mänty on myös suoraan halkeava, vedessä kestävä ja pihkainen. Toisaalta mäntyä pidetään myös hauraahkona. Mänty on ollut varsin monipuolinen käyttöpuu. Käyttökohteet ovat vaihdelleet rakennuspuusta ja päleistä, erillisiin pylväisiin, kaivos- ja ratapölkkyihin, huonekaluihin, paperipuuhun, veneen lautoihin, köleihin ja mastopuuhun sekä suuriin astioihin ja mänttiin. Rakentamisen lisäksi männystä on valmistettu pettua, tervaa, mäntyöljyä, tärpättiä, kreosiittiä, fenolia ja hartsia. Mäntyä voidaan täten pitää varsin monipuolisena puulajina ja tutuna puulajina meille suomalaisille. (Metsälä 1998, 66.)

2.1.4 Puun pitkä matka metsästä hirsimökin seinään

Rakennuspuun valintaan kiinnitettiin aikaisemmin historiassa todennäköisesti enemmän huomiota ja hyvän rakennuspuun peruseriaatteet olivat nekin rakentajien tietoudessa paremmin kuin nykyisin. Käyttötarkoitus vaikutti myös puun valintaan – puun ominaisuudet vaikuttivat puun käyttäytymiseen ja sopivuuteen. Etenkin mäntyyn ja sen rakenteeseen kasvupaikalla on suuri merkitys. Honkiintuneet ja hitaasti kasvaneet männyt ovat ominaisuuksiltaan sopivimpia

rakentamiseen. Alla esitetyssä kuvassa 7 pitkään tuulessa kasvaneita paksuja mäntypuita Punkaharjulla.

Kuva 7. Hiljaa ja hitaasti tuulessa kasvavia mäntypuita Punkaharjun kansallismaisemassa. (Yrjö Utin yksityiskokoelmat 2013.)

Hitaasti kasvaneet mäntypuut ovat tiheäsyisiä, oksattomia ja suorasyisiä. Nopeasti kasvaessaan männystä tulee vetinen ja hauras, mikä tekee siitä kosteutta ja kuormitusta kestävämmän rakennuspuun. Nopeasti kasvanut mänty kutistuu huomattavasti, mikä aiheuttaa muodonmuutoksia ja halkeilua puuhun. Parhaimmillaan mänty on rakentamiseen keski-ikäisenä puuna, lähes satavuotiaasta sadanviidenkymmenen vuoden ikään asti. Keski-ikäisen männyn lisäksi yhtenä parhaimmista rakennuspuista on pidetty kelohonkaa eli pystyyn kuivunut ja kuollutta mäntyä. Aina puun ominaisuuksia ei pystynyt näkemään päällellepäin vaan puulle voitiin myös tehdä erilaisia testauksia, joiden avulla oli mahdollista tutkia puun syiden suorutta sekä oksattomuutta. (Metsälä 1998, 14; 19.)

Aikaisemmin sopivimpana ajankohtana kaataa puita Suomessa pidettiin yleisesti talviaikaa, joka vaihteli lokakuusta maaliskuuhun. Talvella puu on niin sanotusti kuolleessa tilassa, jolloin havupuissa esimerkiksi pihka ei liiku. Erilaisia ja tarkempia kaatosuosituksia on ollut eri alueiden välillä. Suomessa vanhin

suositus puiden talvikaatoon liittyen on vuodelta 1544 ja merkintä on Agricolan Rukouskirjassa. (Metsälä 1998, 34.)

Puun kaadon jälkeen tärkeää olivat myös puun kuivumiseen vaikuttavat käsittelyt. Rakennushirreksi tulevan puun kuivumisessa pyrittiin mahdollisimman tasaiseen lopputulokseen. Riittävällä ja tasaisella kuivumisprosessilla oli mahdollisuus suojata puu sieniltä ja tuholaisilta sekä halkeilulta ja erilaisilta puun jännitystiloilta. Kuorimalla ja palhomalla (= tukin pinnasta veistetään kirveellä liiallinen pinta pois) havupuu tietyllä tavalla pyrittiin oikeanlaiseen puun kuivumiseen ja luonnolliseen pihkoittumiseen ja tulevaan kosteuden kestävyYTEEN. Käytäntöjen yksityiskohtien välillä tässäkin kohtaa on eroja alueiden ja tekijöiden välillä. Se kuitenkin ymmärrettiin, että varastoinnilla ja kuivumisella oli vaikutusta puun tuleviin ominaisuuksiin. (Metsälä 1998, 52–53.)

Vesi on elämän edellytys myös puille. Kun puu kaadetaan, tulee vedestä puun pahin vihollinen taistelussa puun lahoa ja tuhoutumista vastaan. Kosteus palvelee elävien organismien kasvua. Hirren elinkaaren aikana, puun kaadosta talon purkamiseen saakka rakentajan tärkein tehtävä on pitää puuaines riittävän kuivana tai märkänä, jolloin puu ei sovellu ravinnoksi useimmille luonnollisille tuhoajille. Suuntaa-antavana kuivumisaikana kaadetulle puulle voidaan pitää kahta vuotta. Hirsirakennusten kehikoissa käytetylle puutavaramalle riittävää oli ilmakeivatus vähintään kesän yli, useimmiten kuitenkin yli vuoden verran hitaasti kuivattaen. Tällaista ulkokuivattua puutavaraa käytettiin suoraan kylmiin rakennuksiin ja rakennusten ulkoverhoiluun. Tarvepuut, jotka tulivat sisäkäyttöön tai puusepäntöihin, oli tarpeen vielä kuivata sisällä lämmössä tuvan orsilla, saunassa tai riihessä. (Metsälä 1998, 56–59.)

Hirsirakentamisessa tarvittiin huomattava määrä puutavaraa. Usein rakennukset syntyivät talkoilla kevättalvella, jolloin hirret vedettiin metsästä reellä. Talkoot olivat mieluisia, ja jos isännän metsästä ei löytynyt sopivaa määrää puita, olivat talkoolaiset halukkaita tuomaan mukanaan yhden tai useamman hirren. Kaikki puut eivät kelvanneet rakennuspuuksi ja usein puita kuljetettiin rakennuspaikalle kauempaakin. Joskus helpompaa oli tukkien sijaan kuljettaa valmiiksi veistettyjä ja kuivuneita kehikoita, jolloin hirsikehikko hakattiin ja jätettiin puiden kaatopaikan läheisyyteen salolle kuivumaan. (Metsälä 1998, 55.)

2.2 Eteläsavolainen maisema ja rakentaminen

Luonnonmaantieteellisen jaon mukaan Etelä-Savo kuuluu Järvi-Suomen alueeseen, jolle tyypillistä ovat laajat ja sokkeloiset vesistöalueet. Vesi on myös Punkaharjun maisemassa hallitseva elementti. Tyypilliset metsät Etelä-Savossa ovat joko tuoreen kankaan mustikkatyypin kuusikot, kuivahkot puolukkatyypin mäntykankaat tai harju- ja hiekkamailla esiintyvät karummat kanervaiset mäntykankaat. (Etelä-Savon kulttuuriperintötietokanta 2015l.)

Ihminen on toiminnallaan jättänyt Etelä-Savon maisemaan jälkiä jo 8000 vuoden ajan. Esihistoriallisen ajan – kivikauden ja rautakauden – elämisen ja toiminnan jäljet ovat asuinpaikoille jääneitä irtonaisia esineitä, osia aseista, astioista ja työkaluista. Komeimpina jälkinä ovat muinaislinnat ja kalliomaalaukset. Historialliselta ajalta, 1300-luvulta lähtien, maisemaan on jäänyt jo enemmän jälkiä, vaikkakaan kokonaisia rakennuksia tai rakennuksen osia ei ole nähtävissä johtuen vielä tuolloin vallalla olleesta kaskiviljelyn liikkuvasta asuintavasta ja rauhottomista oloista. Toisaalta maiseman luonnolliset muodot niin vesillä kuin maalla ovat ohjanneet ihmisten liikkumista ja sijoittumista. Kun taas toisaalta ihminen omalla toiminnallaan on muovannut maisemaa uudisrakentaen ja paikkaa muuttaen ennen vakituisen asutuksen syntymistä. (Etelä-Savon kulttuuriperintötietokanta 2015l.)

Eteläsavolaisessa maisemassa hyvin vanhat rakennukset ovat harvinaisuus. Viljelyalueilla pysyvää asutusta on yleensä ollut satojen vuosien ajan ja vanhimmat säilyneet asuinrakennusten osat näillä paikoilla ovat 1700-luvulta. Tyypillisesti vanhimmat osat ovat kuitenkin osana myöhempiä laajennuksia pihapiirin laajentuessa yhdestä hirsirakennuksesta jopa yli kahdenkymmenen rakennuksen ryhmäksi. Tyypillisiä pihapiirin rakennuksia olivat päärakennus, erilaiset talousrakennukset, aitat, ladot, liiterit, eläinten suojat, riihet ja saunat. Useimmat pihapiirin monista rakennuksista olivat aluksi hirsirakennuksia sillä vasta 1800-luvun alkupuolella, rakennuspuupulan ja valtiovallan suosituksesta, alettiin myös luonnonkiviä käyttää rakennusmateriaalina. (Etelä-Savon kulttuuriperintötietokanta 2015l.)

Etelä-Savon on pitkälti agraarimaisemaa ja perinteinen maatalous on hallinnut aluetta. Tyypillisiä rakennuksia eteläsavolaisessa maisemassa ovat olleet pien-tilat, torpat ja mäkituvat. Vaikutteita maaseudun rakentaminen on saanut 1800-luvulta lähtien monesta suunnasta: pohjaratkaisu moniin asuinrakennuksiin on tullut sotilasvirkatalojen mallistosta, tyyli-vaikutteita on otettu laivareittien varsien huviloista ja koriste- ja hyötykasveja lähiseudulle levisi Savon radan asemien puistoista 1800-luvun lopulta alkaen. Monien rakennusten lisäksi, perinteiseen maatalouteen on liittynyt myös usein puusta tai kivistä tehdyt pienemmät ja osittain lyhytikäisemmät rakenteet kuten puiset aidat, portit ja piennarten ki-
viadat. Maatalouden koneellistuminen, saha- ja ruukkiteollisuuden syntyminen ja rakennustapojen muutokset ovat osaltaan vaikuttaneet maiseman muuttumiseen. Etelä-Savon historia Ruotsin ja Venäjän välisenä raja-alueena on myös jättänyt jälkiä maastoon eri sotien seurauksena. (Etelä-Savon kulttuuriperintö-tietokanta 2015l.)

Pitkä kulttuurihistoria ja ihmisen toiminnan seurauksena aikoinaan syntyneet jäljet eivät ole enää nähtävissä maisemassa. Etelä-Savossa suullisella perin-teellä, perimä- ja muistitiedolla on ollut tärkeä asema rakentamisen lisäksi myös muussa toiminnassa. Paikkoihin liittyvät tapahtumat, tarinat ja henkilöt muodos-tavat tärkeän osan alueen kulttuuriperinnöstä. (Etelä-Savon kulttuuriperintötie-tokanta 2015l.)

2.3 Kulttuuriympäristö – ihmisen ja luonnon vuorovaikutuksessa syntyneet

Rakennuksen merkitys osana ihmisen luomaa kulttuuriympäristöä on laaja ja iso kysymys, eikä sitä tässä työssä ole mahdollista käsitellä kuin pintapuolisesti. Kuten Mikkonen (2013) toteaa, tarkoitetaan kulttuuriympäristöstä puhuessa ih-misen toiminnan tuloksena syntyneitä ympäristö. Ympäristö-, opetus- ja kulttuu-
riministeriön luotsaama ja valtioneuvoston periaatepäätöksellä vuonna 2014 hyväksytyn ensimmäisen valtakunnallisen vuosille 2014–2020 laaditun Kulttuu-
riympäristöstrategian (2014, 9) mukaan kulttuuriympäristö sisältää sekä kulttuu-
rimaisemat, rakennetun kulttuuriympäristön että muinaisjäännökset. Strategian mukaan ympäristöinä voidaan pitää sekä aluekokonaisuuksia että yksittäisiä kohteita.

Mutta, mitä oikeastaan rakennukset tai rakennettu ympäristö osana kulttuuriympäristöä merkitsevät? Kaj Nyman (2001, 23) kirjoittaa kirjassansa *Talojen kieli* rakennetun ympäristön olevan *verraton merkitysten varasto*. Nyman (2001, 13) toteaa, että *kulttuurimme ihmisten tapa olla olemassa on kirjoitettuna taloihin*. Talot ja rakennettu ympäristö, jossa elän vaikuttavat osaltansa, minkälaiseksi henkilöksi muotoudun. Rakennettu ympäristö toimii sosiaalisena kontekstina ihmisille. Monipuolinen rakennettu ympäristö sisältää paljon erilaisia merkityksiä. Arkkitehtuuri on ihmisen jalansija maailmaan – yksipuolisessa ympäristössä ihminen alkaa menettää identiteettiään. Parhaassa tapauksessa arkkitehtuuri luo meille ympäristön, joka on joukko symboleja, joita ihminen itse täyttää omilla merkityksillensä. Hyvä arkkitehtuuri koostuu taloista, joihin ihminen pystyy samaistumaan. Samaistumalla taloihin ihmisen identiteetti vahvistuu. (Nyman 2001, 13, 23, 25.)

Nyman (2001, 5) toteaa talojen olevan elintärkeitä, joita ilman ihminen ei voisi olla olemassa. Käsitys arvokkaasta ja hyvästä ympäristöstä muuttuu hitaasti ajan myötä. Tämän päivän tavanomaisuus voi olla tulevaisuuden arvokkuutta (Kulttuuriympäristöstrategia 2014–2020 2014, 8). Kulttuuriympäristöstrategian (2014, 8) mukaan kaikilla on vastuu oman elinympäristönsä hyvästä ylläpidosta. Hyvä kulttuuriympäristö on jokaisen oikeus. Hyvän kulttuuriympäristön määrittäykset ovat osittain henkilökohtaisia ja ihmiset kokevat eri asiat tärkeiksi. Yhteisenä määritelmänä voidaan kuitenkin todeta, että hyvä kulttuuriympäristö auttaa ihmisiä vahvistamaan suhdetta omaan elinympäristöönsä, ymmärtämään menneisyyden kautta nykyisyyttä ja rakentamaan tulevaisuutta. (Kulttuuriympäristöstrategia 2014–2020 2014, 8.)

Kulttuuriympäristön säilyttäminen ja monimuotoisuus on turvattu perustuslailla, jonka mukaan vastuu luonnosta ja sen monimuotoisuudesta, ympäristöstä ja kulttuuriperinnöstä kuuluu kaikille. Kulttuuriympäristön kannalta muita keskeisiä lakeja ovat maankäyttö- ja rakennuslaki, laki rakennusperinnön suojelemisesta, muinaismuistolaki, luonnonsuojelulaki sekä kirkkolaki ja laki ortodoksisesta kirkosta. Vaikka kulttuuriympäristö ja sen säilyttäminen on turvattu useilla eri säädöksillä ja lakipykälillä, perustuu kuitenkin kulttuuriympäristönkin vaaliminen arvostukseen. Käsitukset ja arvot vaihtelevat ja muuttuvat ajan myötä. Tärkeää

on saada paikalliset asukkaat ja kulttuurialan viranomaiset yhdessä keskustelemaan kulttuuriympäristöihin liittyvistä arvoista ja merkityksistä. Yhteistyö luo vankan pohjan kulttuuriympäristöjen vaalimiselle ja merkityksille historian jatku-
moille. (Kulttuuriympäristöstrategia 2014–2020 2014, 12, 20.)

Hyvä kulttuuriympäristö on kansallinen, alueellinen ja paikallinen voimavara, joka parhaimmillaan vahvistaa identiteettiä, tukee uusien elinkeinojen synty-
mistä, vanhojen kehittymistä sekä alueiden omiin vahvuuksiin perustuvaa ke-
hittämistä. (Kulttuuriympäristöstrategia 2014–2020 2014, 14.) Kulttuurimaise-
man suojelu on maiseman monenlaisten arvojen vaalimista ja kulttuurimaise-
man voidaankin todeta olevan osiansa summa (Heikkilä 2001, 189).

3 RAKENNUSPERINTÖ – JOKAISEN KANSALAISEN VELVOLLISUUS VARJELLA

Kulttuuriperinnön, johon rakennusperintökin osaltansa kuuluu, vaaliminen on jokaisen kansalaisen velvollisuus. Arkkitehti Kirsti Kovanen Ahdelman (2011) mukaan kulttuuriperinnön vaaliminen voidaan nähdä humanistisena arvona ja rakennetun ympäristön säilyttäminen hyvin arkipäiväisenä asiana. Vanhan säilyttäminen jakaa mielipiteitä, mutta Kovasen mielestä kulttuuriperinnön vaaliminen on yhä hyväksytympää. Kovanen näkee rakennushistorian ja kulttuurimaiseman suojelun yhtenä nykyihmisen perushumanistisista arvoista ja tärkeää tulevaisuuden tarkastelun kannalta. Tietäessään menneisyytensä on Kovasen mukaan myös helpompi tarkastella tulevaa. Suoraan on mahdotonta sanoa, mikä tulee säilyttää. Jokainen kohde ja suojelupäätös tehdään tapauskohtaisesti. Vanhaa ja uutta ei tulisi aina nähdä toistensa vastakohtina. Vanhan säilyttäminen muuttuu ajan mukana. Rakennussuojelussakin on siirrytty antiikin monumenttien säilyttämisestä maiseman arkeologiseen perintöön ja niiden taustoihin. Tulevan kannalta Kovanen näkee arvopohjaisen keskustelun sekä ammattimaisen rakentamisen ja kaavoituksen tärkeänä.

Rakennusperintö eli toisin sanoen rakennettu kulttuuriympäristö tarkoittaa sekä yksittäisiä rakennuksia, rakennettuja alueita sekä erilaisia rakenteita aina teistä sähkölinjoihin. Rakennusperintöä ovat sekä arkiympäristöt että erityiset suojellut alueet ja kohteet. (Mikkonen 2013.) Seuraavassa käydään läpi lyhyesti Suomen rakennusperintöä lukuina, rakennussuojelua ja sitä koskevaa lainsäädäntöä ja kulttuurimatkailua rakennussuojelun keinona.

3.1 Rakennussuojelu ja lainsäädäntö

Koska rakennussuojelu on moninainen ja käsittää useita eri lakeja ja yksityiskohtia, esitellään tässä työssä vain rakennussuojelu pääpiirteittäin ottaen huomioon työn tavoitteet ja viitekehys. Tarkempia tietoja ja ajantasaiset tiedot löytyvät kattavista rakennusperintöä (rakennusperinto.fi) ja Suomen lakeja (finlex.fi) koskevista internetpalveluista.

Lainsäädäntö on vain yksi osa rakennusperinnön vaalimista. Käytännön rakennussuojelun kannalta rakennusperinteiden tutkimus, tunnetuksi tekeminen, taloudellinen tukeminen, oikeinlaiset korjaustavat, erilaiset kehittämishankkeet

ja oikeanlainen jatkuva rakennusten hoito ovat avain asemassa kun ajatellaan rakennusperinnön säilymistä. (Museovirasto 2016.)

Kaiken lainsäädännön pohjalla oleva Suomen perustuslaki on myös lähtökohta kulttuuriperinnön ja sitä kautta rakennetun ympäristön vaalimiselle. Perustuslain 20 § mukaan *vastuu luonnosta ja sen monimuotoisuudesta, ympäristöstä ja kulttuuriperinnöstä kuuluu kaikille* (Suomen perustuslaki 11.6.1999/731). Toisin sanoen, ilman erillisiä rakennussuojelun liittyviä lakejakin, meillä kaikilla on vastuu monimuotoisen ympäristön säilymisestä.

Suomessa rakennussuojelua koskien tärkeimmät lait vuonna 2016 ovat:

- Maankäyttö- ja rakennuslaki 132/1999
 - Laki rakennusperinnön suojelemisesta 498/2010
 - Asetus valtion rakennusten suojelusta 480/1985 (ei enää varsinaisesti voimassa)
 - Kirkkolaki 1054/1993
 - Laki ortodoksisesta kirkosta 985/2006
 - Muinaismuistolaki 295/1963
- (Museovirasto 2016.)

Yleisin tapa suojella rakennuksia ja rakennettuja ympäristöjä Suomessa on kaavoitus. Kaavoitus, joka on kuntien ja kuntayhtymien vastuulla, perustuu maankäyttö- ja rakennuslakiin. Kaavoituksessa käytössä on asema-, yleis-, ja maakuntakaavat. (Museovirasto 2016.)

Kun kohteena on valtakunnallisesti merkittävä tai muuten arvokkaita sisätiloja tai muita piirteitä omaava rakennus, sovelletaan useimmiten lakia rakennusperinnön suojelusta. Laki rakennusperinnön suojelemisesta (498/2010) kumosi edeltäneen rakennussuojelulain (60/1985) sekä erityisen asetuksen (480/1985) liittyen valtion rakennusten suojeluun. Myönnetyt suojelupäätökset koskien näitä valtion vielä tai aikaisemmin omistamia rakennuksia kohtaan ovat kuitenkin yhä voimassa, vaikka asetus on kumottu tai valtion omistus kohteeseen olisi lakannut. Päätöksen rakennussuojelusta rakennusperintölain nojalla tekee elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus, sen jälkeen kun on kuullut Museovirastoa

asiassa. Päätöksen vahvistaa ympäristöministeriö. (Museovirasto 2016; Kulttuuriympäristöstrategia 2014–2020 2014, 11.)

Sekä evankelis-luterilaisten seurakuntien kirkolliset rakennukset että ortodoksiset kirkot ovat erillisillä laella suojeltuja, mikäli rakennukset ovat rakennettu ennen vuotta 1917. Myös erillisin rakennussuojelupäätöksin on suojeltu kirkollisia rakennuksia. Kirkollisia rakennuksia koskevien lakien mukaan suojelu kohdistuu automaattisesti myös sisustukseen, maalauksiin ja taideteoksiin sekä pihajalueisiin. Määritelmien mukaiset historiallisen ajan muinaisjäännökset ovat suojeltu muinaismuistolain pohjalta. (Museovirasto 2016.)

Sekä kaavan avulla että rakennusperintölailla suojellessa päätöksen yhteydessä määritellään tarkemmin mihin ominaisuuksiin tai osiin (esimerkiksi julkisivu tai kiinteä sisustus) suojelu kohdistetaan. Suojelupäätös tarkoittaa käytännössä sitä, että rakennus tai ympäristö tulee säilyttää suojelussa määritellyssä kunnossa ja tulevat muutokset tulee suorittaa vaarantamatta kohteen kulttuurihistoriallista arvoa. (Museovirasto 2016.)

3.2 Rakennettu kulttuuriympäristö lukuina

Suomessa on yhteensä 156 valtakunnallisesti arvokasta maisema-alueita. Päivitysinventointi maisema-alueiden suhteen on menossa ja luku todennäköisesti kasvaa inventoinnin myötä vielä vuoden 2016 aikana. Luonnonsuojelulain (1096/1996). Rakennetun kulttuuriympäristön osalta suurin osa rakennuksista on suojeltu kaavoituksella. Kattavaa valtakunnallista tilastoa näistä rakennuksista tai rakennetuista ympäristöistä ei ole vaikka kohteita on tuhansia. (Kulttuuriympäristöstrategia 2014–2020 2014, 11.)

Seuraavassa on esitetty muutamia lukuja liittyen rakennettuun ympäristöön:

- Lailla rakennusperinnön suojelemisesta (498/2010) ja sitä edeltäneen rakennussuojelulain (60/1985) nojalla on suojeltu yhteensä 280 kohdetta (joulukuu 2013).
- Jo kumotun asetuksen valtion omistamien rakennusten suojelusta (480/1985) nojalla on suojeltu noin 800 rakennusta.

- Kirkkolailla (1054/1993) on suojeltu yhteensä 567 kirkkoa, 10siunauskappelia, 259 kellotapulia sekä noin 200 kirkkopiholla sijaitsevaa hautakappelia (joulukuu 2013).
- Lailla ortodoksisesta kirkosta (985/2006) on suojeltu yhteensä 19 kirkkoa ja neljä rukoushuonetta.
- Valtakunnallisesti merkittäviä rakennettuja kulttuuriympäristöjä (RKY) on 1260.
(Kulttuuriympäristöstrategia 2014–2020 2014, 11.)

Suojelun painopiste on aikaisemmin ollut pitkälti maaseudun kohteissa ja 1700 - 1800-lukujen rakennusperinnössä. Huomattavaa on, että vain noin 5 % koko Suomen rakennuskannasta on rakennettu ennen vuotta 1921. (Härö 2001, 186.) Valtion kiinteistöillä on merkittävä kulttuurihistoriallinen tausta ja merkitys Suomen koko rakennuskantaa kartoitettaessa. Valtion rakennuttamat rakennukset ilmentävät Suomen historian eri vaiheita kattavasti ja sen vuoksi iso osa rakennussuojelusta kohdistuu myös valtion rakennuskantaan. (Mattinen 1998, 15, 23 - 25.)

Suomen virallisen tilaston mukaan (2014) Suomen *asuinrakennuskannasta lähes 58 prosenttia on rakennettu vuonna 1970 tai sen jälkeen*. Tilastot tukevat arkkitehti Kirsti Kovasen (Ahdelman 2011 mukaan) ennustusta, että seuraavat rakennetun ympäristön suojelua koskevat keskustelut liittyvät todennäköisesti sotien jälkeiseen jälleenrakentamisen aikaan – rintamamiestaloihin, muurattuihin kerrostaloihin ja suurten kaupunkikeskustojen säilyttämiseen.

3.3 Kulttuurimatkailu rakennussuojelun keinona

Rakennussuojelu ja rakennusrestaurointi ovat muuttuneet ajan ja yhteiskunnan mukana. Ajanhenki, arvot ja asenteet, näkyvät etenkin siinä mitä ja miten vanhaa on säilytetty ja korjattu. Suomessa rakennussuojelun historian voidaan katsoa alkavan jo 1800-luvun lopussa. Rakennussuojelun historiassa aina, ajasta riippumatta, on löytynyt sekä vastustajia että kannattajia. (Yle Teema 2010; Kairamo 2006, 14–40.)

Suomessa ensimmäinen rakennussuojelulaki saatiin läpi eduskunnassa vuonna 1964. Kansainvälisen yhteistyön kulttuuriperinnön osalta voidaan katsoa alkaneen kehittyä Unescon asiantuntijajärjestöksi rakennusmuistomerkkien suojelutyössä vuonna 1965 perustetun ICOMOSin (International Council on Monuments and Sites) toiminnan myötä. Yhteisesti hyväksytyt käsitykset kulttuuriperinnön merkityksestä ja suojelusta ovat hitaasti vaikuttaneet myös rakennusmuistomerkkien ja restauroinnin periaatteisiin Suomessa. (Kairamo 2016, 14.)

Suomessa rakennussuojelu on vuosikymmenien aikana levinnyt ja siirtynyt käsittämään linnojen ja kirkkojen lisäksi modernin aikamme tavallisia kerrostaloja ja sisustuksia. Rakennussuojelussa valtaa on jo siirtynyt ja ollaan edelleen siirtämässä asiantuntijoilta tavallisille kansalaisille. Kairamon (2006, 39) mukaan *rakennusmuistomerkkien suojelusta*, Suomessakin 1990-luvun loppuun mennessä, *on tullut yleismaailmallinen ja yhteiskuntapolitiikan osa*. Kairamo toteaa matkailun olevan merkittävä tulonlähde nykyisin monessa kehittyneessä valtiossa. Restauroinnin osuus matkailuun Kairamon mukaan on *kohteita tuotava tuotantoala*. Perinnemestari Hannu Rinteen (2016) mukaan sivistys ja köyhyys pelastavat vanhoja taloja.

3.4 Moderni humanisti kulttuurimatkailijana

Moderni humanisti on maailman metropolit kolunnut, Suomesta kiinnostunut löytöretkeilijä, kulttuurifani sekä avoin ja utelias ihminen. Moderni humanisti on yksi Visit Finlandin määrittelemistä matkailijatyypeistä ja yksi potentiaalisimmista Suomeen tulevaisuudessa matkaavista ulkomaalaisista. Monien Visit Finlandinkin tekemien tutkimusten mukaan Suomi koetaan eksoottisena erämaana, josta voi löytää villiä ja kaunista luontoa sekä kansankulttuuria.

Visit Finland on laatinut vuosille 2014–2018 kulttuurimatkailun kehittämisstrategian koskien Suomen kansainvälisiä markkinoita. Kulttuurimatkailuun ja sen kehittämiseen tullaan panostamaan Suomessa tulevina vuosina merkittävästi. Kulttuurimatkailun määritelmän mukaan alueellisia ja paikallisia kulttuurin voimavaroja arvostaen tuotetaan matkailutuotteita ja -palveluita, joita sitten myydään. Tavoitteena on luoda matkailijalle elämyksiä ja mahdollisuus tutustua, oppia ja osallistua paikallisina kulttuurisina voimavaroina pidettyihin asioihin.

Tuotetarjonta on koottu kehitysstrategiassa neljän teeman alle, joista yksi on kulttuuriperintö. Vuoteen 2018 asetettu imagollinen tavoite on vahvistaa kulttuurillisia sisältöjä liittyen Suomen maakuvaan. Lisätietoja ja mielenkiintoisia tutkimuksia kulttuurimatkailusta ja moderneista humanisteista löytyy Visit Finlandin kotisivuilta www.visitfinland.fi. (Kulttuurimatkailun kehittämisstrategia 2014–2018 2014.)

4 PUNKAHARJU – KASKIMAASTA KANSALLISMAISEMAKSI

Punkaharju, jota tässä työssä käsitellään, on jääkauden muovaama noin seitsemän kilometriä pitkä ja vaihtelevasti 20 - 150 metriä leveä selänne. Punkaharju on alun perin jäätikköjoen jättämä jälki, josta myöhemmin on muodostunut yksi Suomen tunnetuimmista kansallismaisemista. (Etelä-Savon kulttuuriperintörekisteri 2015a; Nenonen, Knapas & Paaskoski 2005, 14.)

Kuva 8. Punkaharjun sijainti Suomen kartalla. (Punkaharjun Matkailu ry 2016.)

Punkaharju (kuva 8) kuuluu nykyisen kuntajaon mukaan Savonlinnan kaupunkiin ja on osa Etelä-Savon maakuntaa. Punkaharjun lähimmät kaupungit ovat Savonlinna (32 km), Lappeenranta (123 km), Mikkeli (139 km) ja Joensuu (123 km).

4.1 Harju – jääkauden muovaama selänne

Punkaharjun geologiseen kehitykseen johtanut ilmaston lämpeneminen, jääkauden päättyminen ja siitä seurannut mannerjäätikön sulaminen alkoivat jo noin 13 000 vuotta sitten (Nenonen, Knapas & Paaskoski 2005, 14). Punkaharju on luonnonmuistomerkkinä pohjimmiltaan muuttunut hyvin vähän viimeisen 250 vuoden aikana - ihmisen toiminnan johdosta maisema on muuttunut samassa ajassa paljonkin. (Knapas 2005, 50.)

Punkaharjun maiseman perustana on kapea selänne, joka muodostaa kannaksen kahden veden, Pihjalaveden ja Puruveden, välille. Maiseman erityisyys perustuu poikkeukselliseen yhdistelmään, jossa rikkonainen vesistö ja kapea harjukso lomittuvat. Harjun selänteen korkeus ja leveys vaihtelevat ja rinteet ovat paikoitellen erityisen jyrkkiä. Harjulla kulkee nykyisin maantie, joka noudattaa pinnanmuotoja (kuva 9).

Kuva 9. Punkaharjun muotoja mukaileva maantie. (Yrjö Utin yksityiskokoelmat 2014.)

Ennen tien rakentamista harju on ollut todennäköisesti terävälakinen. Harjun korkein kohta on 25 metriä vedenpinnan yläpuolella. Maisemaa täydentävät tien molemmin puolin valoisat männiköt. Harjumäntyjen välistä matkalainen voi ihastella kauniisti siintevää järvimaisemaa. Punkaharju on siis komea harju, jonka luontoa pidetään poikkeuksellisen kauniina ja erityislaatuisena. (Etelä-Savon kulttuuriperintörekisteri 2015a.)

4.2 Harjualueen historian pääpiirteet – metsänhoitoa ja matkailua

Punkaharju on luonnonkauneutensa sekä erityislaatuisen maisemaraken- teensa vuoksi vakiintunut tunnetuksi kansallismaisemaksi. Tämä merkittävä harjumuodostelma on luonnonsuojelun avulla säilyttänyt ominaispiirteensä vii-

meisien vuosisatojen aikana ihmisen toiminnasta huolimatta. Harjualueen merkittävyyttä tänä päivänä lisää sen matkailuun, liikenteeseen, puolustukseen sekä metsäntutkimukseen liittyvä historia. Sivulla 47 olevaan kuvioon 2 on koottu merkittävimpiä tapahtumia Punkaharjun historiasta.

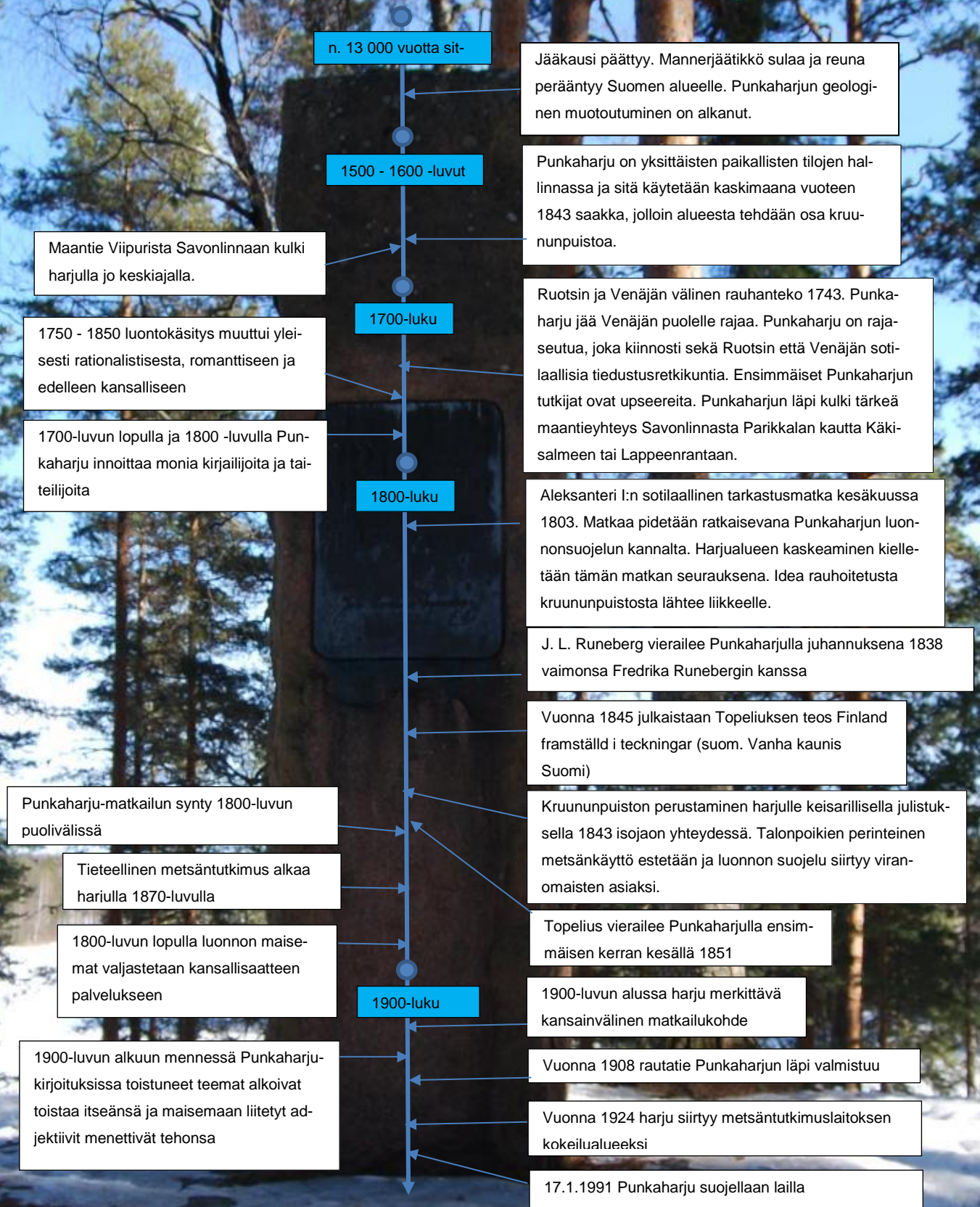
Punkaharjun on arvioitu alueena olevan valtakunnallisesti arvokas kohde. Punkaharju ilmentää kulttuurihistoriallisia, historiallisia sekä maisemallisia arvoja. Vaikka nimenomaan maisema on tehnyt Punkaharjusta ajan mittaan merkittävän ja suosituksen vierailukohteen, voidaan alueella sijaitsevia rakennuskohteita pitää osaltaan rakennustaiteellisesti arvioituna huomattavina. Punkaharju onkin arvioitu sekä valtakunnallisesti merkittäväksi maisema-alueeksi että rakennetuksi kulttuuriympäristöksi. (Etelä-Savon kulttuuriperintörekisteri 2015a.)

Punkaharjun historiaa voidaan pitää varsin tapahtumarikkaana. Kehitys kaskimaasta kansainväliseksi matkailukohteeksi ei ole tapahtunut hetkessä. Jokainen sukupolvi on muokannut harjua omien tarpeidensa ja näkemyksiensä pohjalta. Leena ja Jyrki Paaskoski (2015, 11) toteavat maiseman yleisesti ottaen olevan kerroksellinen elementti, jossa useat erilaiset ja eriaikaiset merkitykset limittyvät keskenään. Tämä toteamus historian eri aikojen kerroksellisuudesta olennaisena osana maiseman muodostumista ilmentyy mitä esimerkillisimmin juuri Punkaharjulla. Harjun historian kerrokset näyttäytyvät noin 13 000 vuotta sitten jäätikköjoen jättäminä jälkinä kalliossa, keskiajalta saakka toimineena vanhana ikaikaisena kulkureittinä harjun laella sekä rakennettuna kivisiltana harjun notkelmassa. Kuvassa 10 on ikuistettuna edelleenkin toiminnassa olevasta kivisillasta esitetty.

Kuva 10. Punkaharjun vanha kivisilta – merkki menneestä ajasta. (Yrjö Utin yksityiskokoelmat 2014.)

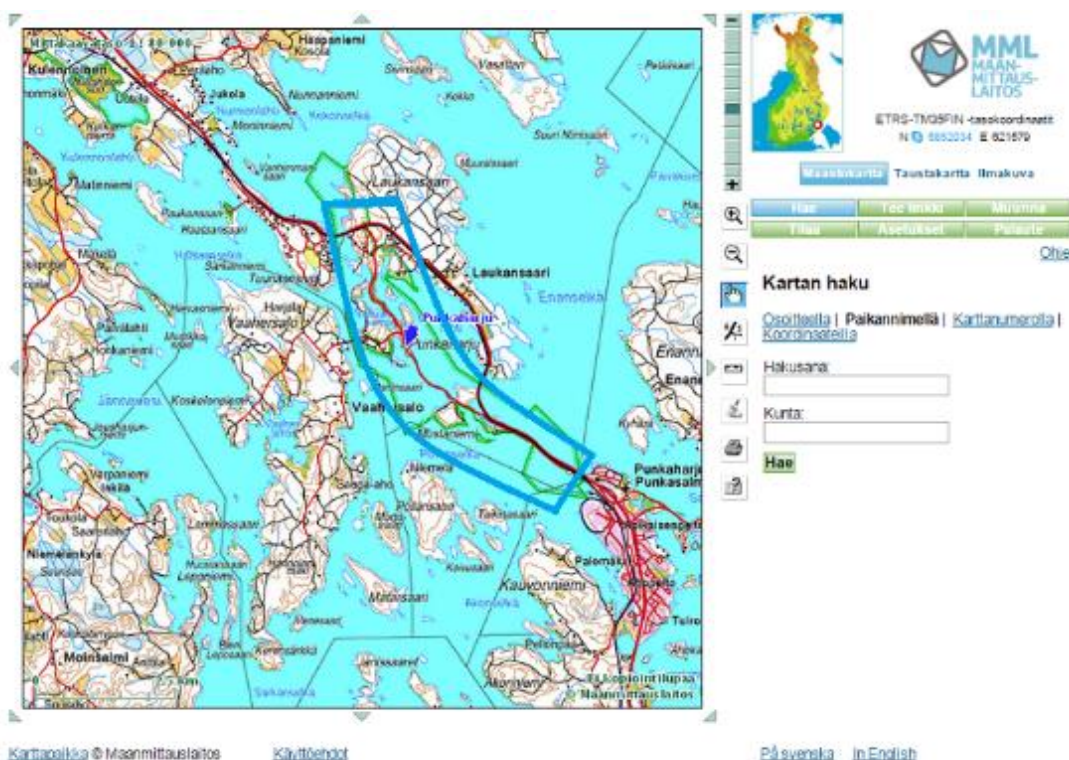
Yksi merkittävä maisemallinen historian kerros harjulla ovat sen vanhat linnoituslaitteet rajaseudun, sodan ja varustelun maisemassa. Myöskään ei voi unohtaa niitä monia kirjailijoiden, kuvataiteilijoiden, valokuvaajien ja säveltäjien tulkintoja harjuluonnosta osana suomalaista sielunmaisemaa. Rainer Knapas (2005, 50) toteaaakin, että jokainen sukupolvi määrittelee harjun oman luonto- ja maisemasuhteensa kautta. Maiseman voidaan siten nähdä muuttuvan katsojan tiedollisten tai tunteiden ja elämysten alueilla tapahtuvien muutosten vaikutuksesta. Knapaksen mukaan Punkaharjun maiseman tulkintoja tutkiessa, mielenkiintoista onkin tarkastella sitä, kenen silmin harjua kulloinkin on tarkasteltu ja millaiset asiat askarruttivat maiseman katselijoita esimerkiksi 200 vuotta sitten.

Kuvio 2. Aikajanalla Punkaharjun historian pääpiirteitä jääkaudelta 1900-luvulle. (Etelä-Savon kulttuuriperintörekisteri 2015; Knapas 2005, 50–53. Nenonen, Knapas & Paaskoski 2005, 14–18; Paaskoski & Paaskoski 2005, 10–11.)

4.3 Harjualueen rakennusperintö – historialliset hirsirakennukset

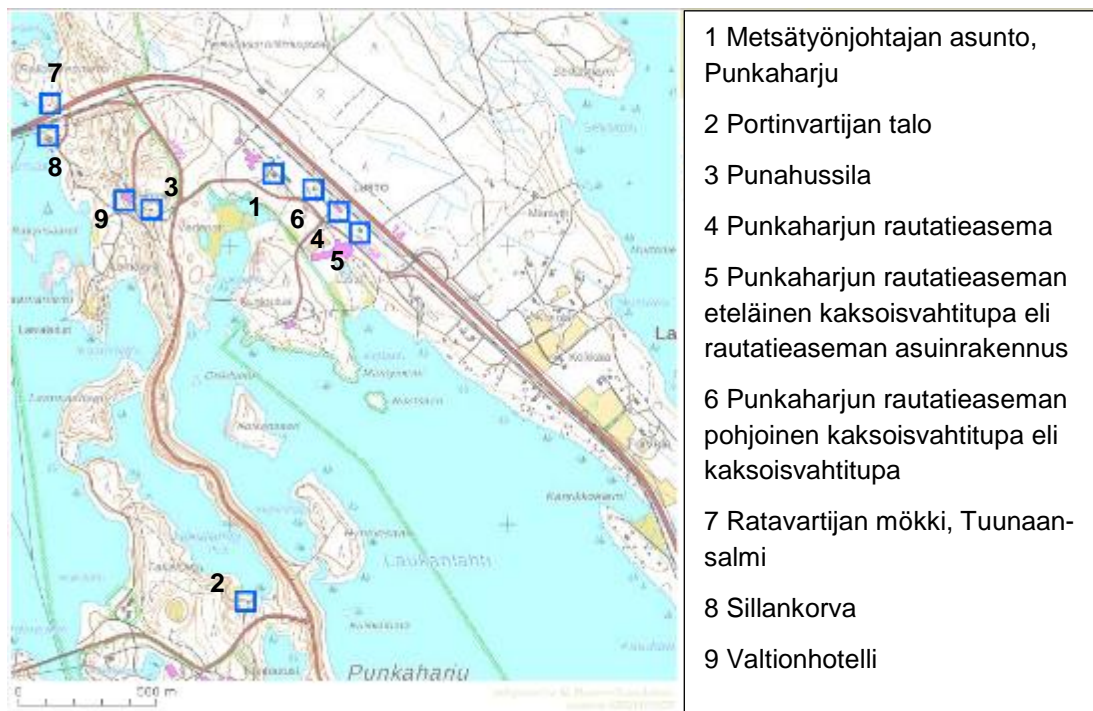
Punkaharjun alue on suojeltu lailla 17.1.1991 ja on siten yksi Suomen luonnonsuojelualueista. Punkaharju on ollut osa Natura 2000 luonnonsuojelualueverkostoa vuodesta 1998 lähtien. Punkaharjun kansallismaiseman arvoraakennukset suojeltiin erityisellä asetuksella vuonna 1985. Harjualueen rakennuskanta muodostuu harjualueen metsänhoidon, matkailun sekä rautatieliikenteen historiaan liittyvistä rakennuksista. Punkaharju on valtakunnallisesti merkittävä rakennettu kulttuuriympäristö ja alueella sijaitsee rakennustaiteellisesti katsottuna huomattavia kohteita. (Etelä-Savon kulttuuriperintötietokanta 2015a; Flander 2005, 234.) Työn tutkimuskohteeksi määritelty alue on esitetty alla olevassa kuvassa 11.

Kuva 11. Karttakuva Punkaharjun harjualueesta. Alue, jonka hirsiset rakennukset ovat tämän työn tutkimuskohteena, on merkitty paksulla sinisellä viivalla. Punkaharjun luonnonsuojelualue ja samalla valtakunnallisesti merkittäväksi rakennetuksi ympäristöksi (RKY) määritelty alue on merkitty karttaan ohuemmalla vihreällä viivalla. (Maanmittauslaitos 2015 Karttapaikka.)

Tässä työssä tullaan keskittymään harjualueella sijaitseviin kulttuurihistoriallisesti merkittäviin hirsisiin rakennuksiin. Siksi kulttuurihistoriallisesti merkittävät kivistä ja tiilestä rakennetut Takaharjun parantola sekä Finlandia-hotelli on jä-

tetty tämän tutkimuksen ulkopuolelle. Myös kauempana Laukansaassa sijaitsevat historialliset rakennukset, Kotilan tila, Turvala sekä Punkaharjun vanha koulu, on jätetty tutkimuksen ulkopuolelle syrjäisemmän sijaintinsa vuoksi. Alla olevassa kuvassa 12 on esitetty kartalla alueella sijaitsevat kulttuurihistorialliset hirsirakennukset.

Kuva 12. Tutkimusalueella sijaitsevat historialliset hirsirakennukset, jotka on merkitty Etelä-Savon kulttuuriperintötietokantaan. Alkuperäistä kuvaa on muokattu. (Etelä-Savon kulttuuriperintötietokanta 2016; Utti 2016.)

Tutkimuksen pääpaino kohdistuu harjutien varrella, luonnonsuojelualueella, sijaitseviin rakennuksiin. Kuva 12 rakennusten sijainnista on otettu Etelä-Savon Kulttuuriperintötietokannasta. Tietoja on päivitetty siten, että tietokannan tiedoista on poistettu Eteläinen metsänvartijan talo, minkä vuoksi kohdetta ei ole merkitty kuvaan vaikka rakennus on esitetty myöhemmin tässä työssä. Mikäli seuraavissa kappaleissa esitellyt rakennus löytyy kuvan 12 kartalta, on otsikon yhteyteen laitettu sulkeisiin kartan mukainen rakennuksen numero.

4.3.1 Valtionhotelli (9), Punahussila (3), Keisarinnan huvila – metsänhoitoa ja matkailua

Punkaharjun rakennetun kulttuurimaiseman ensimmäiset ja vanhimmat säilyneet rakennukset liittyvät kruununpuiston vartiointiin ja metsänhoitoon. Samalla

alueella ja historiallisesti toisiinsa liittyvät vuosina 1845–1920 rakennetut Valtionhotellin, Punahussilan sekä Keisarinnan huvilan rakennuskokonaisuus. Vaaleanpunainen pitsihuvila pilkistää punaruskeiden männynrunkojen lomasta (kuva 13).

Kuva 13. Vaaleanpunainen pitsiunelma harjun laella. (Utti 2016.)

Ensimmäinen Punkaharjun harjualueelle valmistunut rakennus, Valtionhotelliksi nimetty, rakennettiin vuonna 1845 ja oli alun perin pohjoisen metsänvartijan talo. Talo on uusrenessanssityyliä edustava ja suunnittelijana on toiminut Ernst B. Lohrman. Alkuperäinen rakennus sisälsi jo huoneita matkustajille. Kuitenkin vasta rakennuksen ensimmäisen laajennuksen yhteydessä vuonna 1879 muutettiin rakennus valtiorhotelliksi. Ensimmäisen laajennuksen yhteydessä pohjoiselle metsänvartijalle rakennettiin uusi virkatalo. Tämä Punahussilaksi kutsuttu talo on paanuilla vuorattu (kuva 14).

Kuva 14. Paanuilla vuorattu Punahussila Valtionhotellin kupeessa. (Utti 2016.)

Valtionhotellia laajennettiin vielä vuonna 1893 ja 1899. Rakennukseen on lisätty lasiverantoja vielä myöhemmässä vaiheessa. Keisarinnan Huvila (kuva 15) on rakennettu vuonna 1898 Valtionhotellin viereiselle kukkulalle. Pihapiirin rakennuksiin kuuluvat edellä mainittujen lisäksi talousrakennus, jääkellari, rantapaviljonki sekä sauna.

Kuva 15. Keisarinnan kunniaksi rakennettu huvila vuodelta 1898. (Utti 2016.)

Hotellirakennus ympäristöinen edustaa Punkaharjun metsänhoidon ja matkailun historiaa. Alueen suojelluista rakennuksista Keisarinnan huvilalla ja ranta-saunalla ovat merkinnät sr, SL-1, pv. Valtionhotellilla, huolto- ja asuinrakennuksella sekä jääkellarilla merkinnät k/sr, SL-1, pv. Alueella sijaitsevalla rantapaviljongilla on merkintä SL-1. (Etelä-Savon kulttuuriperintötietokanta 2015a; Etelä-Savon kulttuuriperintötietokanta 2015b; Etelä-Savon kulttuuriperintötietokanta 2015c.)

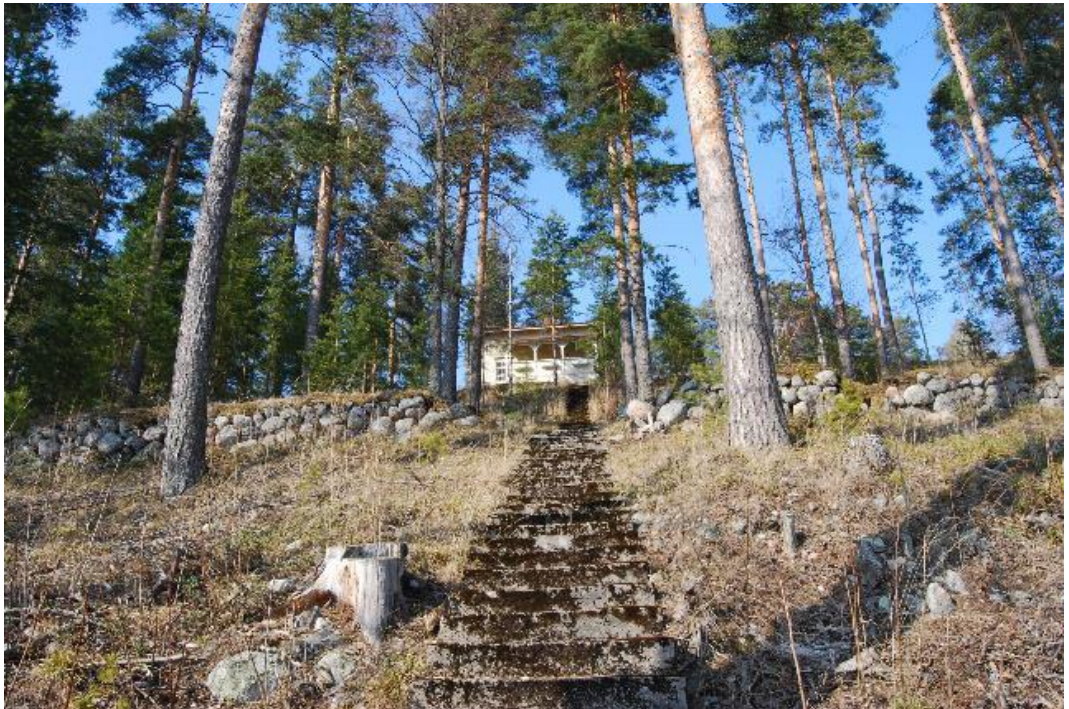
4.3.2 Eteläinen metsänvartijan talo ja Portinvartijan talo (2)

Eteläinen metsänvartijan talo (kuva 16) kuuluu kiinteästi alueen metsänhoidolliseen historiaan. Se on rakennettu eteläisen metsänvartijan asunnoksi samana vuonna (1845) kuin myöhemmin valtionhotelliksi muutettu pohjoinen metsänvartijan ensimmäinen asunto (Metsähallitus 2015). Kohteen tiedot olivat vielä keväällä 2015 osana Etelä-Savon kulttuuriperintötietokantaa. Kohde on poistettu rekisteristä keväällä 2016. Kohde on kuitenkin suojeltu harjualueen osayleiskaavassa merkinnöillä sr (pihapiiriä koskeva rajausta), SL-1, pv (Etelä-Savon kulttuuriperintötietokanta 2015d). Eteläinen metsänvartijan talo (kuva

17) tunnetaan myös nimellä Kipunavahdin tai Eteläisen Palovartijan talo (Flan-
der 2005, 234).

Kuva 16. Eteläisen metsänvartijan talo harjun laella, Valkialammen rannalla. (Utti 2016.)

Kuva 17. Talo kuvattuna alhaalta Pihlajaveden rannan suunnasta. Kiviportaait vievät matkalai-
sen suoraan laiturilta tuvan kuistille. (Utti 2016.)

Portinvartijan talo liittyy Takaharjun tuberkuloosisairaalan ensimmäiseen rakennusvaiheeseen. Portinvartijan asunto talousrakennuksineen on rakennettu vuonna 1903 ja rakennuksen suunnittelijana on toiminut Onni Tarjanne. Rakennus on paikallisesti arvokas. Rakennus sijaitsee Valkialammen rannassa, harjun laella. Rakennus on osayleiskaavassa suojeltu kohde ja sitä koskevat merkinnät sr, SL-1, pv. (Etelä-Savon kulttuuriperintötietokanta 2015e.)

4.3.3 Metsätyönjohtajan asunto (1)

Tämä yksikerroksinen vuorattu hirsirakennus rakennettiin metsätyönjohtajan asunnoksi vuonna 1908. Koeaseman vanha päärakennus oli rakennettu aluksi metsätyönjohtajien asunnoksi (kuva 18).

Kuva 18. Metsätyönjohtajan asunto odottelee intohimoista restauroijaa pensseleiden kanssa ja puutarhaa rakastavaa viherpeukaloa. Hienot yksityiskohdat ja upeasti suunniteltu puutarha ajan patinan alle hautautuneena. (Utti 2016.)

Rakennus toimii nykyisin toimistorakennuksena. Kohteesta ei ole löydettävissä kattavasti kirjallista tietoa. Rakennus on maakunnallisesti arvokas kohde ja se on suojeltu Puruveden rantakaavassa 11.8.2005 ja sitä koskevat merkinnät sr, AO. (Etelä-Savon kulttuuriperintötietokanta 2015f.)

4.3.4 Kaunis rautatieasema – Punkaharjun rautatieasemamiljöö (4, 5, 6)

Punkaharjun rautatieasema (kuva 19) on rakennettu vuosina 1906–1908 ja se on yksi Elisenvaara–Savonlinna -radan asemista. Rakennus on jugendtyylinen

ja suunnittelijana on toiminut Bruno Granholm. Rakennus on yksi rataosuuden komeimmista asemista, sillä aseman tehtävänä oli vastaanottaa korkea-arvoisia vieraita Pietarista. Nykyisin rakennus toimii Metsämuseo Luston näyttelytilana. Kohde on valtakunnallisesti arvokas kohde ja siihen liittyy rakennushistoriallista sekä maisemallista arvokkuutta. Asema-alueella sijaitsevat asemarakennuksen lisäksi makasiinirakennus, huvimaja (kuva 20) sekä kaunis asemanpuisto lehmuskujineen. Kohde on suojeltu Puruveden rantayleiskaavassa ja sitä koskevat merkinnät sr, PY. (Etelä-Savon kulttuuriperintötietokanta 2015g.)

Kuva 19. Punkaharjun vanha rautatieasema – yksi Suomen komeimmista asemista. (Utti 2016.)

Kuva 20. Aseman huvimaja ja lehmuskuja – arkkitehdin tarkkuudella samassa linjassa. (Utti 2016.)

Punkaharjun rautatieaseman alueella noin 100 metriä asemarakennuksesta sijaitsee Kaksoisvahtitupa. Kaksoisvahtitupa kuuluu rakennuksena oleellisesti asemamiljööseen (kuva 21).

Kuva 21. Aseman Kaksoisvahtituvan punamultainen pihapiiri. Komeat vuorilaudat näkyvät kauas. (Utti 2016.)

Rakennusten alkuperäinen ulkoasu on säilynyt vaikka sisätiloja on nykyaikaistettu ainakin 1970-luvulla. Kohde on kulttuurihistoriallisesti merkittävä ja siihen liittyy historiallisia sekä maisemallisia arvoja. Kaksoisvahtitupa on toiminut VR:n asemamiesten asuntona ja myöhemmin Metsämuseo Luston kesätyöntekijöiden asuntona. Vahtituvassa on ollut kaksi hellahuoneen ja kamarin käsittävää

asuntoa sekä konttoritilat. Asuinrakennus on satulakattoinen, hirsirunkoinen ja punaiseksi maalattu vaakalautoitettu talo. Päärakennuksen lisäksi tilaan kuuluu ulkorakennus, sauna, karjarakennus sekä talouskellari. Kokonaisuus on suojeltu Puruveden rantayleiskaavassa ja vahtituvalle, talousrakennuksilla sekä kellarilla ovat merkinnät sr, AO. Saunarakennusta koskevat merkinnät sr, PY. (Etelä-Savon kulttuuriperintötietokanta 2015h.)

Punkaharjun rautatieaseman yhteyteen liittyy vahvasti myös asemarakennuksen lähellä sijaitseva rautatieaseman asuinrakennukseksi kutsuttu talo. Rakennus on satulakattoinen ja puolitoistakerroksinen hirsirunkoinen rakennus. Talossa on vaakalautavuoraus, sementtitiilikate ja se on maalattu vaalealla värillä (kuva 22).

Kuva 22. Idyllisen lehmuskujan vieressä patsastelee vanha, satulakattoinen aseman asuinrakennus. (Utti 2016.)

Kohde on kulttuurihistoriallisesti merkittävä ja siihen liittyy sekä rakennushistoriallisesti että maisemallisesti merkittäviä arvoja. Rakennus on suojeltu Puruveden rantayleiskaavassa ja sitä koskevat merkinnät sr, AO. (Etelä-Savon kulttuuriperintötietokanta 2015i.)

4.3.5 Ratakartijan mökki (7) ja Sillankorva (8)

Ratakartijan mökki kuuluu yhtenä osana Elisenvaara–Savonlinna -radan toimintaan liittyviin rakennuksiin. Rakennus sijaitsee Tuunaansalmen sillan kupeessa Savonlinnaan vievän tien varrelta. Rakennus on vuodelta 1908. Pihapiiriin päärakennuksen lisäksi kuuluvat kellari, sauna ja navetta. Rakennus on yksinkertainen ja kokonaisuutena hyvä esimerkki liikenteen työvoimavaltaisesta kunnossapidosta ja valvonnasta. Kohde on valtakunnallisesti arvokas ja siihen liittyy sekä rakennushistoriallisia että historiallisia arvoja. Kohde on suojeltu Harjuaalueen osayleiskaavassa ja vahtitupaa, kellaria sekä navettaa koskevat merkinnät sr, SL-1. Alueen sauna koskee merkintä SL-1. (Etelä-Savon kulttuuri-perintötietokanta 2015j.) Nykyisin maantie sivuaa ratakartijan mökin pihapiiriä ja tarkkaamaton matkaja ajaa huomaamattoman mökin ohitse (kuva 23).

Kuva 23. Mökin ja radan välissä on nykyisin maantie Parikkalasta Savonlinnaan. (Utti 2016.)

Ratakartijan mökkiä vastapäätä toisella puolella Savonlinnaan vievää tietä sijaitsee asuinrakennus. Asuinrakennuksesta on käytetty nimitystä Sillankorva (kuva 24).

Kuva 24. Sillankorva, entisen lossivahdin pihapiiriin kuuluva rakennus, on nykyisin yksityisomistuksessa. (Utti 2016.)

Asuinrakennuksen tietoja ei ole päivitetty Etelä-Savon kulttuuriperintötietokantaan ja tiedot rakennuksesta ovat puutteellisia. Talo on yksityisomistuksessa, mikä voi olla syynä tiedon vähyyteen. Asuinrakennuksen yhteydessä sijaitseva sauna on rakennettu vuonna 1906 ja talousrakennus on rakennettu vuonna 1928. Rakennukset ovat entisiä lossivahdin rakennuksia. Paikalla on ollut rakennuksia jo vuoden 1884 kartassa. Kohde on valtakunnallisesti arvokas ja se on suojeltu harjualueen osayleiskaavassa. Rakennusta koskee merkintä A/sr. (Etelä-Savon kulttuuriperintötietokanta 2015k.)

4.4 Harjun hirsiset helmet

Punkaharjun harjualueen historialliset hirsirakennukset edustavat monen alan, vuosikymmenen sekä monen tyylin rakennushistoriaa. Punkaharju on samaan aikaan valtakunnallisesti merkittävä rakennettu kulttuurirympäristö sekä valtakunnallisesti arvokas maisema-alue. Alueella sijaitsee suhteellisen vähän rakennuksia, mutta Etelä-Savon kulttuuriperintötietokannan (2015a) mukaan, vähäinen rakennuskanta liittyy alueella jo 1800-luvulla alkaneeseen matkailuun. Hyvä on huomioida myös, että merkittävänä pidetystä 679 hehtaarin alueesta vain 192 hehtaaria on maata ja loput 487 hehtaaria on vettä. (Etelä-Savon kulttuuriperintötietokanta 2015a.) Alla esitetyssä kuviossa 3 hirsirakennukset on esitetty aikajanalla rakennusvuoden mukaan.

Punkaharjun harjualueen hirsirakennukset 1845 - 1908

Kuvio 3. Punkaharjun harjualueen hirsirakennukset aikajanalla esitettynä. (Utti 2016.)

Tämän työn tarkemman tutkimuksen kohteeksi on yllä esitellyistä harjualueen historiallisista hirsirakennuksista valittu kolme erityylistä ja hiukan eri historiallista aikaa edustavaa rakennusta. Valitut rakennukset ovat Punkaharjun Valtionhotelli, entinen lossivahdin tupa Sillankorva sekä vanha Punkaharjun rautatieasema. Talojen sijainnit on merkitty kuvassa 12 sivulla 49 numeroilla 9, 8 ja 4.

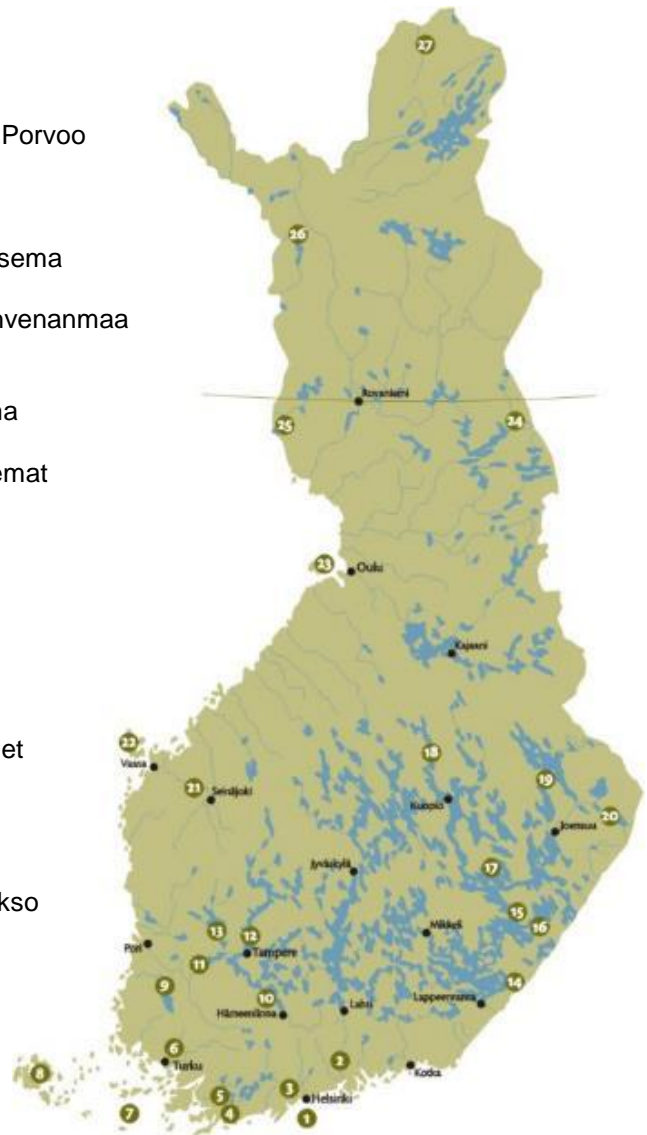
Näistä kohteista Valtionhotelli on vanhin rakennus ja edustaa selkeästi matkailun ja metsänhoidon historiaa. Tyyliiltään Valtionhotelli on sveitsiläistyylinen. Sillankorva edustaa liikenteen historiaa ja tyyliiltään tämä rakennus on näistä kolmesta selvästi hillitympi. Punkaharjun vanha rautatieasema edustaa rautatieliikenteen historiaa ja on tyyllisesti jugendia. Asema rakennettiin aikoinaan yhdeksi komeimmista Savon-junaradan asemarakennuksista. Työn haastattelu,

analyysi ja päätelmät osioissa palataan vielä näiden kolmen rakennuksen merkittävyyteen.

4.5 Punkaharju – suomalaisuuden maisema jo vuodesta 1992

Vuonna 1992 ympäristöministeriö asetti työryhmän miettimään Suomen kansallismaisemia. Työryhmässä olivat edustettuina ympäristöministeriön, opetusministeriön, maa- ja metsätalousministeriön sekä Museoviraston asiantuntijat, ja ryhmän tavoitteena oli laatia ehdotus Suomen kansallismaisemista ja valmistella näitä koskeva julkaisu. Työryhmän ensiksi laatimien kansallismaisemaa määrittelevien kriteerien pohjalta valittiin 27 kohdetta (kuva 25), jotka työryhmän mielestä ovat suomalaisia kansallismaisemia. (Putkonen 2001, 207.)

1. Merellinen Helsinki
2. Porvoonjokilaakso ja Vanha Porvoo
3. Tapiola
4. Snappertuna – Fagervik
5. Pohjan ruukit
6. Aurajokilaakson kulttuurimaisema
7. Saaristomeri
8. Sundin kulttuurimaisema, Ahvenanmaa
9. Köyliönjärvi
10. Vanajanveden laakso
11. Rautaveden kulttuurimaisema
12. Tammerkoski
13. Hämeenkyrön kulttuurimaisemat
14. Imatrankoski
15. Olavinlinna ja Pihlajavesi
16. Punkaharju
17. Heinäveden reitti
18. Väisälänmäki, Lapinlahti
19. Koli
20. Pohjois-Karjalan vaarakylät
21. Kyrönjokilaakso ja eteläpohjalaiset viljelylakeudet
22. Merenkurkun saaristo
23. Hailuoto
24. Oulankajoen luonnon- ja kulttuurimaisemat
25. Aavasaksa ja Tornionjokilaakso
26. Pallastunturit
27. Utsjokilaakso

Kuva 25. Lista Suomen 27 kansallismaisemasta ja kohteet sijoitettuna kartalle. (Putkonen 2001, 207; Ympäristöhallinto 2014.)

Nimeämällä edellä listatut 27 maisemaa Suomen kansallismaisemiksi, halusi Ympäristöministeriö edistää keskustelua kaikkien arvokkaiden maisemien ja kulttuuriympäristöjen vaalimisesta Suomessa. Kansallismaisemaa voidaan pitää kulttuurisena sopimuksena, jonka jokainen aikakausi tarkistaa ja päivittää. (Putkonen 2001, 209.)

4.6 Miten ja miksi kansallismaisemat on määritelty?

Kansallismaisematyöryhmän lähtökohtana oli sekä Ympäristöministeriön mietintö 66/1992, joka koski arvokkaita maisema-alueita ja maisemanhoitoa että Museoviraston rakennushistorian osaston julkaisu 16/1993 koskien valtakunnallisesti merkittäviä kulttuurihistoriallisia ympäristöjä. Kansallismaisemaa ei ollut aikaisemmin määritelty käsitteenä, joten työryhmän pohdintoina syntyivät ensiksi kriteerit kansallismaisemalle. (Putkonen 2001, 208.)

Alle on listattu työryhmän kriteerit kansallismaiseman valintaprosessiin Putkonen (2001, 208) mukaan:

- *Kansallismaisemat kuvastavat maamme kulttuurin lähtökohtia ja kehitystä luonnon-, kulttuuri- ja kaupunkimaisemassa.*
- *Kansallismaisemat ovat alueita, joilla ilmenevät maamme eri osien edustavimmat luonnonpiirteet, tärkeimpien perinteisten elinkeinojen maankäyttötavat ja niiden vaikutus maamme maisemakuvan muotoutumiseen.*
- *Kansallismaisemat ovat maisemakuvaltaan ehjiä ja niissä ilmenee maisemien ainutkertaisia ja toisaalta tyypillisimpiä piirteitä.*
- *Kansallismaisemalta tulee edellyttää:*
 - *laajaa havaittavuutta*
 - *yleistä tunnettuutta*
 - *symboliarvoa: maisemalla tulee olla yleisesti tunnustettu merkitys kansallisessa kulttuurissamme, historiassamme tai maamme luontokuvassa.*

Kansallismaisemat ovat suomalaisen kulttuurimme ilmentäjiä ja Punkaharju on yksi vuonna 1992 valituista kansallismaisemistamme. Punkaharju on maisema,

joka on jo kauan ennen nimeämistään varsinaiseksi kansallismaisemaksi ollut huomattava näköalamaisema ja matkailukohde. Kansallismaisemat ovat kulttuurimme ilmentäjiä ja monissa maisemissa luonto näyttelee yhä pääosaa. (Putkonen 2001, 208.) Punkaharjun luontoa kuvattuna alla (kuva 26).

Kuva 26. Harjualueen luonto ikuistettuna valokuvaan vuonna 2014. (Yrjö Utin yksityiskokoelmat 2014.)

Kulttuurimaisema sekä kulttuuriympäristö ovat alueellisia ja ajallisia kokonaisuuksia. Kulttuurimaisema voidaan nähdä katkeamattomana jatkumona, jossa olemme hetken. Voimme toimillamme vaikuttaa maisemaan sekä peittämällä että hävittämällä mennyttä kuin myös tuottamalla ja käynnistämällä tulevaa. Havaitsemassamme maisemakuvassa yhdistyvät kulloinenkin maisemarakenne sekä siinä havainnointihetkellä vaikuttavat luonnon ja ihmisen toiminnot. Käsitys maisemasta muodostetaan usein suurimmaksi osaksi näköaistin avulla. Käsitteen muodostamiseen näkömme lisäksi vaikuttavat myös muiden aistiemme välittämät tiedot sekä havaitisijalle merkittävien ryhmien, yhteisön tai ammattikunnan tavoitteet, arvostukset ja asenteet. Maisemakäsityksen muotoutumiseen vaikuttaa siis moni tiedostettu ja tiedostamaton asia. (Rautamäki 2001, 8, 12.)

Maiseman voidaan katsoa toisaalta olevan myös eräänlainen menneisyyden kuvastin. Ihminen ja ihmisyhteisö voi toiminnan seurauksena jättää ympäristöönsä jälkiä, jotka tallentuvat maisemaan merkkinä kulloisenkin ajanjakson toiminnasta. Nämä ihmisen jälkeensä jättämät jäljet, historia, voivat muuntua tai kokonaan hävitä myöhemmän historian tai luonnon omien voimien vuoksi. (Maaranen 2001, 15.)

5 ASIANTUNTIJAHAASTATTELUT

Haastattelut tehtiin helmi-maaliskuun 2016 aikana. Haastatteluista tehtiin yhteensä 6 kappaletta. Haastateltavat edustivat seuraavia näkökulmia, tahoja ja paikkakuntaa:

- Nainen, amanuenssi, Suomen Metsämuseo Lusto, Punkaharju
- Nainen, johtaja, Suomen Metsämuseo Lusto, Punkaharju
- Mies, maakuntatutkija, Savonlinnan maakuntamuseo, Savonlinna
- Mies, arkkitehti ja filosofian tohtori, Oravi
- Nainen, intendentti Suomen Metsämuseo Lusto, Punkaharju
- Nainen, kehityspäällikkö kulttuuri ja matkailu, Etelä-Savon maakuntaliitto, Mikkeli

Kaikki haastattelut nauhoitettiin, minkä jälkeen haastattelut litteroitiin. Seuraavissa kappaleissa käydään läpi haastattelun runko ja teemat sekä esitellään haastatteluiden sisältöä nostamalla esiin kiinnostavia kommentteja ja huomioita. Lopuksi haastatteluiden pohjalta on tehty lyhyt merkityslausunto. Kiinnostavat suorat lainauspoiminnat haastatteluista on esitetty työssä kursivoidulla tekstillä ja sistentäen.

5.1 Haastattelun runko ja haastateltavat

Haastattelujen runko koostui neljästä eri pääteemasta, jotka olivat Punkaharju ja kansallismaisema, hirsirakennusperintö Suomessa, kulttuurimatkailu ja valittu Punkaharjun kolme hirsirakennuskohdetta (Valtionhotelli, Sillankorva ja Punkaharjun vanha rautatieasema). Haastattelurunko on nähtävänä tämän työn liitteenä (liite 1).

Haastateltavat henkilöt olivat valittu Etelä-Savossa asuvien ja/tai toimivien asiantuntijoiden keskuudesta. Haastatelluista yksi oli kotoisin Punkaharjulta, mutta asui tällä hetkellä muualla. Kaksi henkilöä asui tällä hetkellä Punkaharjulla. Kaikki henkilöt tunsivat Punkaharjun ja olivat vierailleet Punkaharjulla ainakin kaksi kertaa elämänsä aikana. Neljä henkilöistä työskentelee tällä hetkellä museoalalla, yksi maakuntatason kehitystehtävissä ja yksi henkilöistä on toiminut pitkään opettajana ja tutkijana yliopistotasolla ja on tällä hetkellä eläkkeellä. Haastateltavien näkökulmina voidaan katsoa olleen arkkitehtuuri ja rakennettu

ympäristö (2 henkilöä), kulttuurimatkailu ja kehittäminen (2 henkilöä) sekä merkitykset ja kulttuurihistoria (2 henkilöä). Kaikilla henkilöillä on monipuolinen ja pitkä työ- sekä opiskelukokemus.

Haastattelut seuraavat samaa punaista lankaa, mutta jokainen haastattelu voidaan nähdä omana keskusteluna. Osittain haastatteluita voi vertailla, mutta ennen kaikkea haastatteluiden pohjalta on ollut mahdollista muodostaa kokonaisvaltainen, monta eri näkökulmaa yhdistävä, näkemys Punkaharjun kansallismaiseman ja sen hirsirakennusten merkittävydestä sekä potentiaalista osana alueen tulevaisuuden kulttuurimatkailua.

5.1.1 Punkaharju ja kansallismaisema

Suhde Punkaharjuun vaihteli haastateltavien keskuudessa hyvinkin paljon. Osa haastateltavista mieltää Punkaharjun kotiseudeksi, jolloin aluekin nähtiin monipuolisempänä ja tärkeämpänä – ei vain työympäristönä tai matkailukohteena.

”On kesäpäivä, ite on kävelly sinne harjulle. Siellä ajelee turisteja. Kävelee turisteja. Mutta sitten pysyy jotenkin kuitenkin jäämään omaan kuplaansa, että siinä on. Maa tuoksuu, männyt tuoksuu. On semmonen lämmin auringon paiste, vesi lipplattaa. Se on niiku eräänlainen Shangri-La, mihin sinne niiku humpsahtaa, mut se on todella sellanen subjektiivinen tuokiokuva.”

Haastateltavat kertoivat Punkaharjun olevan miellekäs ympäristö monelta kantilta, asuin- ja elämänympäristö, arjenympäristö, mielenympäristö sekä nostalginen mielenmaisema, tärkeä paikka, lapsuuden ulkoilupaikka, pitkät perinteet omaavaksi matkailukohteeksi, junan ikkunasta nähdyksi, työllistäväksi inventointikohteeksi, paikka jonka läpi ajettiin autolla lapsena ja pyöräiltiin. Punkaharjua kuvailtiin myös kauniiksi, luonnonympäristöksi sekä ”pakkotieksi”, jota pitkin pyöräiltiin töihin. Se miellettiin hillittömäksi kliseeksi, ihmisten harjuksi, subjektiiviseksi tuokiokuvaksi, tutkitusti maailman kauneimmaksi paikaksi sekä erittäin hienoksi maisema, jota katsomisen lisäksi voi nauttia myös liikkumalla luonossa. Haastateltavista yksi kertoi olevansa melko tyytyväinen siihen, miten tiet ja rautatiet on saatu sovitettua harjualueeseen. Punkaharju koettiin myös tyyppiesimerkiksi suomalaisesta puhtaasta järviluonnosta ja kauniista maisemista.

Eräs haastateltavista kertoi suhteensa Punkaharjuun fyysisesti ja konkreettisesti etääntyneen, mutta henkisesti ja intuitiivisesti vahvistuneen. Toinen haastateltava määritteli suhteensa Punkaharjuun hyvin läheiseksi ja jopa sydämeliseksi. Haastateltavista yksi kuvasi suhdettaan ei niin henkilökohtaiseksi, mutta kertoi vierailevansa Punkaharjulla kuitenkin useita kertoja vuodessa.

”Tässä tulee tämmönen assosiaatio. Kun mä olin lapsi niin meillä oli kotona valokuvakirja Suomesta ja missä oli ilmakehä Punkaharju. Ja semmosia paikkoja ei maailmassa varmasti toisia ole, jotka näyttää siltä ilmakehästä kuvattuna. Että se on niiku erittäin erikoinen ja niiku pieni piirteinen ja niin... herkkä.”

Mieleen tulivat Punkaharjua miettiessä sen maisemat, järvet, rannat ja harju, asfalttite, sianselkäharju, saaristo, harjualue, alueen komeat männyt, pitkin harjua menevä kauniisti tehty hirveen hieno vanha tie, kivimuurit, ikoniset maisemakuvat, pitkän historian omaava kuvakerronta sekä rehevä pastoraalimaisema ja kesytetty luonto.

Rakennetusta ympäristöstä lähes kaikilla haastatelluilla tuli mieleen päällimmäisenä Valtionhotelli sekä vanha asema. Muita mainittuja kohteita olivat Kipunavahdin mökki, korsu ja Salpalinja, Lusto, Punkaharjun kotiseutumuseo, Takaharjun parantola ja Hotelli Finlandia.

Monikaan ei osannut verrata spontaanisti kysyttäessä Punkaharjua kokonaisuutena mihinkään muuhun paikkaan ainakaan Suomessa tai muualla maailmassa. Punkaharju koettiin omassa kategoriassaan poikkeuksellisena. Poikkeuksellisena pidettiin ennen kaikkea kokonaisuutta, jossa yhdistyvät poikkeuksellinen luontoympäristö, rakennettu ympäristö, pitkä historia ja ihmisen käden jälki. Erityisenä ominaisuutena mainittiin matkailulliset traditiot sekä harjun herkkä ja pieni piirteinen muoto. Mielenkiintoisena näkökulmana nousi ajatus siitä, että Punkaharju on huipentuma Suomen kauniista järviluonnosta – toisaalta niin tyypillinen luontoympäristö Suomessa, mutta kuitenkin jotain poikkeuksellista. Vertailukohteita Punkaharjulle lähdettiin hakemaan Keski-Euroopasta sekä Alhambrasta Espanjasta, mutta varmaa vertailukohtaa ei kukaan maininnut nimeltä.

”Ehkä mulle henkilökohtaisesti tärkeimpiä on luonnollisesti Punkaharju ja Koli on sitten. Ukko-Kolin laella kun istuu, niin se on vaan semmonen... Että se on kuoharin paikka, kun siellä istuu.”

Yleisesti ottaen haastateltavat kokivat Punkaharjun tyypillisenä kansallismaisemana. Kansallismaisemaksi koettiin etenkin järvimaisema, avaruus, pitkälle näkeminen, mäntymetsä ja järvenselkä, metsäiset saaret, mahdollisuus seisoa korkealla ja katsoa kauas sekä maisema, joka on yhteinen sielunmaisema meille kaikille ja pitkään merkittäväksi koettu. Eräs haastateltavista näki kansallismaisemat ennen kaikkea luonnon aikanaan muovaamina erikoisina, merkittävänä ja säilytettävänä paikkoina, jotka on valikoitu edustamaan tasaisesti Suomen eri maakuntia. Punkaharjun lisäksi mainittuja kansallismaisemia olivat Koli, Tammerkoski, Imatrankoski, Olavinlinna, Punkaharju-laivareitti ja Suomenlinna.

”Mä luulen, että yleisesti tällä hetkellä Punkaharju koetaan niiku kauniina maisemana. Et se on vaan hieno maisema. Ja sit kansallismaisemastatus tunnetaan nii se toki on ikään kuin semmonen kyltti, että ‘Katso tätä – tää on hieno! Ja tää on arvokas ja tunnustettu’. Sillä on se leima valmiiksi.”

Kansallismaisemaa koskevassa keskustelussa pohdittiin myös kansallismaiseman syntyä ja merkitystä. Kansallismaiseman katsottiin liittyvän tiiviisti suomalaisuuteen ja 1800–1900-lukujen vaihteen suomalaisen identiteetin rakennukseen ja muotoutumiseen. Kansallismaiseman pohdittiin maiseman lisäksi olevan erilaisia merkityskerroksia. Kansallismaisemat koettiin toisaalta määritellyiksi ja niiden merkitykset opetetuiksi. Kiinnostavana näkökulmana nousi esiin myös kansallismaiseman kokeminen paikallisen ihmisen näkökulmasta katsotuna – eroaako näkökulma ensimmäistä kertaa matkailevan näkökulmaan verrattuna ja miten? Tämä voisi olla hyvä tutkimuskysymys seuraavaa työtä ajatellen.

Markkinoinnin merkitys osana kansallismaiseman rakennusta nähtiin tukevana elementtinä. Markkinoinnilla katsottiin ennen kaikkea olevan vaikutusta mielenkiinnon herättämiseen, mielikuvien vahvistamiseen ja tietoisuuden kasvattamiseen. Itse kansallismaisemastatus nähtiin kuitenkin perustuvan pitkille perinteille ja paikan perusolemukselle, jonka voidaan todeta koskettaneen jo sukupolvesta toiseen ihmisiä.

5.1.2 Hirsirakennusperintö Suomessa

Hirsirakennusperintöön haastateltavilla henkilöillä oli kirjava kokemus. Vain yksi henkilö kertoi olevan tekemisissä hirsirakennusten kanssa työn puolestaan usein. Toisilla suhde hirsirakentamiseen liittyi esimerkiksi harrastuneisuuteen tai oman asumisen kautta syntyneeseen kokemukseen.

”Jos vuoden mittaan joutuu ottamaan kantaa rakennuskunnostuksiin, niin melko suuremmassa todennäköisyydessä, niin yli 90% koskee hirsirakennuksia. Sellasia hirsirakennuksia, jotka on ns. kansanomaista rakentamista, johon ei ole olemassa piirustuksia, siis aikalaispiirustuksia.”

Haastatellut henkilöt kertoivat arvostavansa hirsirakentamista vaikkakin sitä pidettiin myös hiukan vieraana aiheena. Hirsirakentaminen ja hirsirakennukset koettiin perinteiseksi, ekologiseksi, pieniksi, pieniksi ja terveellisiksi luonnostaan. Etenkin itäsuomalaista hirsirakennusta pohdittaessa esiin nousi rakennusten pienuus. Vastauksia kysymykseen suomalaisen ja eteläsavolaisen hirsirakentamisen merkittävydestä tai eroista verrattaessa muuhun maailmaan tai alueisiin Suomessa ei löydetty juurikaan.

Hirsirakentamiskulttuurin katsottiin ilmentävän aikaansa, olevan perinteistä käsityötä ja rakentamista Suomessa sekä yhteiskuntaluokkia yhdistävä tekijä. Siihen katsottiin liittyvän tietty tekemisen kulttuuri, veistetyt kesämökit, kansanarkkitehtuuri, aika ennen funktionalismia, paikan henki, historialliset kerrostumat, esteettisyys, vanha hyvä puumateriaali, suomalaisuus, kierrätys, monipuolinen puun käyttö, rakennusmateriaalien saaminen metsästä (tuohi, sammal, puu), osaamisen katkeaminen joskus 1900-luvulla sotien jälkeen, sukupolvilta toisille siirtyvää osaamista, itse tekeminen, yksinkertaiset työvälineet, hyvä tunnelma ja kauniit mittasuhteet.

Vanhat rakennukset koettiin tärkeiksi säilyttää juuri tunnelmansa vuoksi ja osana meidän historian jatkumoa. Vaikka haastateltava ei olisi itsekään asunut hirsitalossa, koki henkilö kuitenkin tärkeäksi vanhojen talojen entisöinnin ja ylläpidon. Tärkeänä koettiin myös merkittävien kohteiden saavutettavuuden säilyttämistä. Tärkeänä koettiin myös talo osana autenttista ympäristöä.

5.1.3 Kulttuurimatkailu ja 3 valittua rakennusta harjualueella

Haastateltavilla henkilöillä oli hyvin erilaiset matkailutaustat. Toiset kertoivat kulluttavansa kulttuuria monipuolisesti ja usein, kun taas toiset kertoivat nykyisin olevansa vähän ja harvoin kauas matkailevia.

”En voi sanoa, että olisin nyt sellainen yksittäisten kohteiden, kulttuurikohteiden tai tapahtumien perässä matkaava – vaan enempikin sitten niiku se elämäntapa ja paikalliset ihmiset ja ruokakulttuuri ja tän tyyppiset asiat, mitkä sitten kiinnostaa. Ja niiku ymmärtääkseni kiinnostaa suurinta osaa ihmisistä. Et niiku se Visit Finlandinkin lanseeraama Modernit Humanistit, niin semmosia... Must tuntuu että ne on ihan tämmösiä tavallisia ihmisiä, jotka on kiinnostuneita siitä paikallisuudesta ja siihen kuuluvista asioista.”

Kulttuuria on: musiikki, museot, urheilu, paikallinen elämäntapa, ruoka, ihmiset, teatteri, erilaiset monumentit, kiinnostavat rakennukset, konsertit, baarit, katukahvila fiilistely, vanhat kaupungit, kaupungilla kävely, fiilistely, erilaiset tapahtumat, puukaupungit, jokilaivat, kirkot.

Haastateltavat mainitsivat tärkeäksi ominaisuudeksi kulttuurimatkailukohteelle paikallisuuden ja kokonaisuuden. historian läsnäolo, tunnelma, ihmisen läsnäolo, tarinat, kokonaisvaltaisuus, aitous, traditiosta kumpuava, alueen omaleimaisuus, ”ihan tavallinen elämä”, inhimillinen kosketus ja taito läsnä, hetkessä eläminen, paikan henki,

Hyvinä kulttuurimatkakohteina mainittiin Alhambra, Nurmes, Kokkola, New Orleans, Pien-Toijolan museo, Lontoo, Savonlinna, Tampere, Helsinki, Budapestin kansallismuseo, Olavinlinna, Moselin jokiranta, Westminster Abbey, Lappi, Visborgin rauniot, Rantasalmi, Vanha Rauma, Pohjois-Italia, Puu-Käpylä ja lähialueet, Itätalo sekä Lusto.

Punkaharju koettiin vaikeaksi rinnastaa

”Varmaan se kokonaisuus se on. Aina kokonaisuudet on harvinaisempia. Se, että on muutaman nelikilometrin alue, johon kukaan ei oo rakentannu sinne Prismaa, tai huoltoasemaa tai Osuuspankin konttoria, niin se on mun mielestä hienoo. Että voi

oikeesti isolla alueella kulkee sillain että... Se on kaunis, jotenkin tasapainoinen se miljöö. Mutta varmaan niillä on yksittäisinäkin kohteina arvoa, joillakin enemmän kuin toisilla.”

Punkaharjun matkailuvaltteina nähtiin paljon erilaisia asioita. Näkyvinä asioina alueen eduiksi koettiin kaunis tasapainoinen miljöö, Punkaharjun kesytetty luonto, Suomen vanhimmat hotellit, Runebergin kumpu ja komea luonto. Näkyvämmä asioina mainittiin estetiikka, jatkuvuus, kerroksellisuus, kiinnostavat tarinat, kiinnostava sekä monipuolinen historia, joka merkittävää sekä paikallisesti että valtakunnallisesti. Punkaharju nähtiin myös luonto- ja kulttuurimatkailun yhdistelmänä, joka on ainutlaatuinen omassa mittakaavassaan ja kategoriassaan ja jota katsomisen sijaan voi myös nauttia metsässä ja vesillä liikkuen. Etuina koettiin myös Savonlinnan, Oopperajuhlien ja Saimaan läheisyys. Myös logistisesti hyvä sijainti ja saavutettavuus mainittiin. Tärkeäksi nähtiin tulevaisuuden kehityksen kannalta kotiseurakkaus ja innostuneet matkailuyrittäjät. Toimijoiden tuleva verkostomaisuus, lyhyet välimatkat ja perinteet nähtiin vahvuuksina, joita tulisi hyödyntää. Moni haastatelluista näki Punkaharjun vahvuudeksi yksittäisistä osista koostuvan mielenkiintoisen kokonaisuuden. Aineksia hyviin paikallisiin matkailutuotteisiin siis on.

Vaikka Punkaharju sisältää paljon vanhoja historian kerroksia liittyen matkailuun, metsäntutkimukseen, rautatieliikenteeseen sekä sotahistoriaan, on uusia kerroksia syntymässä ja jo syntynyt. Maaseutukulttuuri ja kalastuskulttuuri sekä saarissa ja rannoilla eläminen on edelleen paikallista kulttuuria. Lusto koettiin myös kiinnostavaksi museokokonaisuudeksi sekä nykyarkkitehtuuria edustavaksi ja maisemaan hyvin istuvaksi kohteeksi. Uusiakin kerroksia on jo siis syntynyt.

”Mutta jos samalla sitten pilataan se, mikä olis sen matkailun ikään kuin se vetonaula. Niin... sitten helposti menee täysin pieleen se koko juttu.”

Mahdollisuuksien ja matkailuvalttien yhteydessä nousi esiin myös muutamia uhkia. Eräs haastateltava muistutti matkailun kehityksen toisesta puolesta. Jos alueen arvoja ja matkailun vetovoiman kannalta tärkeimpiä elementtejä ei ole tunnistettu, voi kehitys lähteä täysin väärälle uralle. Pahimmassa tapauksessa

väärillä kehitystoimilla pilataan ja kadotetaan matkailun kannalta olennaiset elementit niin kutsutut vetonaulat. Uhkana nousi myös ajatus mobiilisovellusten ja kotisivujen suuremmasta roolista osana matkailupalveluita. Eräs haastateltava koki tärkeäksi ihmisen läsnäolon kohteessa. Henkilön mielestä tarinoiden ja opastuksien avulla kohteessa on mahdollista tuoda esille paikan erityisyyttä ja historiaa paremmin. Pelkkä netistä löytyvä tieto ei välttämättä saavuta matkailaista tai ei ainakaan innosta saati jää mieleen monessakaan tapauksessa.

Rakentamisen kannalta asiaa katsottuna, uhkana nousi esille vähäinen ymmärrys käsityönä tehtävää rakentamista kohtaan tänä päivänä. Arvostusta ei välttämättä löydy, jos ihmisillä ei ole tietoa tai omakohtaista kokemusta perinteisistä menetelmistä, työvälineistä tai materiaaleista. Usein tämä on myös ongelmallista kun keskustellaan vanhan rakennushistorialliset arvot säilyttäneen kohteen kunnostuksesta. Useinkaan tekijöillä, tilaajilla tai suunnittelijoilla ei ole näkemystä siitä miten korjaus tulee toteuttaa ja menetelminä sovelletaan uudisrakentamisen puolelle kuuluvia materiaaleja ja työtapoja. Tällöin myös ymmärrys on heikkoa suojelua ja neuvontaa kohtaan. Toisena suurena uhkana voidaan nähdä myös nykyinen arkkitehtuuri ja sen suunnittelu. Jotta ihmiselle viihtyisiä ympäristöjä löytyisi myös tulevaisuudessa, tärkeää olisi että hyvää arkkitehtuuria määriteltäessä teknisten, poliittisten ja taloudellisten reunaehtojen lisäksi kuunneltaisiin ihmistä.

”Että se on se rakennus on se tunnelman koti.”

Uutta tietoa, tähän työhön erityisen tutkimuksen kohteeksi valituista rakennuksista ei haastatteluiden kautta paljoakaan lisää löytynyt. Sillankorva oli kaikille, jopa paikkakunnan paremmin tunteville henkilöille, aika vieras. Siihen ei kenelläkään ollut omakohtaisia kokemuksia eikä sen historiakaan ollut tiedossa laajemmin. Kohteista Valtionhotelli tiedettiin ja tunnettiin parhaiten, ja sitä kohtaan lähes kaikilla oli jotain omakohtaisia kokemuksia. Asemarakennus tiedettiin myös hyvin ja sen kaunista arkkitehtuuria ihasteltiin. Historian ja tarinoiden näkökulmasta Valtionhotelli koettiin kaikkein merkityksellisimmäksi. Yksittäiset rakennukset olivat suurimmalle osalle haastateltuja aika vieraita rakennuksia.

5.2 SWOT-analyysi – Punkaharju kulttuurimatkailukohteena vuonna 2016

Seuraavaan kaavioon on koottu haastatteluiden perusteella nousseet merkittävimmät Punkaharjun vahvuudet, heikkoudet, mahdollisuudet ja uhat, kun ajatellaan Punkaharjun tulevaisuutta kulttuurimatkailun ja rakennetun ympäristön näkökulmasta.

Vahvuudet	Heikkoudet
<ul style="list-style-type: none"> - erilaista verrattuna muuhun, esim Keski-Eurooppaan - pitkät perinteet matkailussa - rikas ja monipuolinen historia - monipuolinen kokonaisuus, missä yhdistyy sekä luonto että kulttuurihistoria - Lusto hyvä museokokonaisuus, nykyarkkitehtuuria, joka istuu hyvin maisemaan. - rakennettu ympäristö, historian kerroksellisuus - saavutettavuus, hyvä logistiikka - KOKONAISUUS 	<ul style="list-style-type: none"> - hirsirakentamisen huono imago, ei glamouria - huono itsetunto → ei arvosteta paikallista - vähäiset opastukset maastossa - merkityksistä suurin osa näkyttömässä
Mahdollisuudet	Uhat
<ul style="list-style-type: none"> - kaunis maisema katsoen, mutta myös liikkuen metsissä ja vesillä - Yhteistyöverkostot, aktiviteetti- puoli - lyhyet välimatkat, kiertomatkat - mökki, päiväretkikohteet - olemassa olevia asioita paljon - vedet ja maaseutueläminen - maaseutukulttuuri ja kalastuskulttuuri, saarissa ja rannoilla eläminen - Etelä-Savon kulttuuriperintöietokannan kehitysidea, matkailuyrittäjät mukaan - Savonlinna ja Oopperajuhlat - vanhat paikannimet - vanhat valokuvat ja matkakerromukset - Lusto – ammattimainen kulttuurin tuotanto - kotiseuturakkaus - innokkaat matkailuyrittäjät 	<ul style="list-style-type: none"> - matkailulla voidaan myös pilata alueen vetovoimatekijät - mobiilisovellukset, qr-koodit → kaikki vaan netissä, ihmiset puuttuvat paikalta - yksityistäminen - ymmärrys käsityönä tehtävää rakentamista kohtaan → ei tiedetä miten paljon työtä se vaatii, ei osana arvostaa sitä itse - työvälineet, materiaalit ja menetelmät vieraita kun korjataan vanhaa - ymmärrys neuvontaa/ suojelua kohtaan heikkoa - tekijöillä, tilaajilla tai suunnittelijoilla ei ole näkemystä siitä miten korjaus tulee toteuttaa, kun kyseessä rakennushistorialliset arvot omaava kohde - moderni arkkitehtuuri → ei kuunnella enää ihmistä vaan

	<p>toteutetaan järkeilemällä hyvää arkkitehtuuria, ei välttämättä viihtyisä ympäristö ihmisille elää.</p> <ul style="list-style-type: none"> - puiden hakkaaminen harjulla, myrsky - suullinen perimätieto katoaa
--	---

Kaavio 1. Punkaharjun vahvuudet, heikkoudet, mahdollisuudet ja uhat matkailukohteena vuonna 2016. (Utti 2016.)

Kuten kaaviostakin voi päätellä, ovat Punkaharjun vahvuudet ja mahdollisuudet matkailukohteena tänään ja huomenna loistavat. Punkaharju on ennen kaikkea jo nyt mahtava kokonaisuus. Tulevaisuuden kannalta innokkaat, kotiseuturakkaat tekijät ja tahto tehdä sekä kehittää asioita yhdessä kohti yhteistä tavoitetta voidaan nähdä olevan avainasemassa rakentaessa merkityksellistä kulttuuri-matkailua alueelle. Potentiaalia alueella on.

5.3 Merkityslausunto – Punkaharjun kansallismaisema vuonna 2016

Tämä merkityslausunto on lyhyt katsaus Punkaharjun merkittävyyteen vuonna 2016. Merkityslausunnon lähteinä ovat kaikki tässä opinnäytetyössä käytetyt lähteet ja analyysi on syntynyt koko opinnäytetyöprosessin viimeisenä osiona ja yhteenvetona tämän työn tutkijana toimivan opiskelijan ajatusten pohjalta.

Punkaharju on seitsemän kilometriä pitkä jääkauden aikanaan muovaama hiekkaharju. Punkaharju on poikkeuksellinen luonnonmaisema ja monia merkityksiä sisältävä ihmisten kohtauspaikka Itä-Suomessa. Punkaharju ilmentää kulttuuri-historiallisia, historiallisia sekä maisemallisia arvoja. Punkaharju on paikkakuntalaisten kaunis arkiympäristö, pakkotie ja energiaa antava ulkoilu- ja matkailupaikka. Punkaharju on matkailukohde, suomalaisen luonnon huipentuma ja suomalaisuuden mielenmaisema. Punkaharjun on meidän kaikkien suomalaisten yhteisesti omistama kansallismaisema.

Punkaharjun historia on tapahtumarikas ja siinä yhdistyy monenlaisia mielenkiintoisia elementtejä. Alueeseen liittyy sotahistoriaa, metsänhoidon ja tutkimuksen historiaa, matkailun historiaa sekä parantolakulttuuria. Nämä historian osuudet voidaan katsoa koskettavan kaikkia meitä suomalaisia. Valtakunnallis-

ten arvojen ja merkityksien lisäksi harjualue on luonut historiansa aikana lukemattomia henkilökohtaisia merkityksiä paikallisille asukkaille sekä ohikulkeneille ja pitempään harjulla vierailleille matkalaisille. Harjun monista merkityksistä on todisteena monet valokuvat, matkakertomukset, tarinat, teokset, maalaukset ja muistot. Punkaharju on luonnonkauneutensa ohella ennen kaikkea muistojen harju.

Kohta 200 vuotta vanhat hirsirakennukset ovat uusinta harjun kerrostumaa, jos mietitään koko harjun muotoutumista aina ilmaston lämpenemisestä, jään sulamiseen, jääkauden loppumiseen ja siitä alkaneeseen ihmisten liikkumiseen ja elämään alueella. Harju toimi aina vuoteen 1843 paikallisten talonpoikien kaskimaana. Maisema on ollut siis aika erilainen ennen keisarinmääräyksellä alkannutta metsänhoitoa ja -suojelua. Nykyisin tuulesa kasvaneet komeat männyt harjutien molemmin puolin kuuluvat kiinteänä osana harjumaisemaan ja sitä kautta syntyneisiin mielikuviin suomalaisesta kansallismaisemasta. Punkaharju edustaa hienointa ja puhtainta suomalaista luontoa ja kutsuu vuosittain vierailijoita muista maista katsomaan kaunista järvimaisemaansa korkealta harjun laelta. Myös harjun hirsiset helmet ovat ehdottomasti merkityksellisiä Suomen varsin nuorena rakennuskannassa, sillä edustavathan lähes kaikki harjun rakennukset sitä pientä 5 % osuutta, jonka vanhat ennen vuotta 1921 rakennetut rakennukset muodostavat koko Suomen tämän hetkisestä rakennuskannasta. Suomen mittapuussa Punkaharjun harjualueen rakennukset ovat siis harvinaisia ja ovat merkinä meille ajasta, jota emme voi muistaa.

Punkaharjun ideaalitulana on mielestäni tasapainossa elävä luonto ja ihminen. Harju on ollut kesytetty luonto jo pitkään. Jokainen sukupolvi on muokannut harjua tarpeidensa mukaan, mutta harjua on osattu myös kunnioittaa. Vaikka aikoinaan harjun metsät olivat kaskimaana, osattiin silti aluetta kunnioittaa ehkä enemmän kuin tänä päivänä. Harjun perusolemus on kuitenkin sen muoto, korkeuserot ja vankka peruskallio. Puut kasvavat, luonto muuttuu vuodenaikojen mukaan, mutta harjun perusprofiili säilyy vankkumattomana – siihen on rikos koskea. Harju tallettaa historiaa kerrostensa alle luomalla jatkuvasti uusia merkityskerroksia. Harju on tehty ihmisille - Punkaharju on ihmisten harju.

6 LOPUKSI

Työ on ollut pitkä prosessi, jossa on yhdistynyt omat kiinnostuksen kohteet sekä restaurointiyrittäjyyden tulevaisuuden mahdollisuuksien kartoittaminen Punkaharjulla. Työn lähtökohtana ovat olleet harjulla sijaitsevat hirsirakennukset ja niiden merkityksen selvittäminen osana alueen kulttuurimatkailua tulevaisuudessa.

Päätutkimuskysymyksenä työssä oli selvittää Punkaharjun kansallismaiseman hirsirakennusperinnön merkitystä osana alueen kulttuuriympäristöä vuonna 2016 sekä hirsirakennusperinnön potentiaalia tulevaisuuden kulttuurimatkailun elementtinä alueella. Työn aikana tutkimusongelma tuntui välillä hyvinkin kaukaiselta ja vaikealta. Työn ja haastatteluiden edetessä, kokonaiskuva Punkaharjasta alkoi kuitenkin pikkuhiljaa muotoutua.

Ensimmäisenä päätelmänä voidaan todeta, että harjualueen hirsirakennusperintö kuuluu tärkeänä osana alueen historiaan ja matkailuperinteisiin. Vaikka luonto koetaan erityisen hienona, ei monetkaan tarinat ja ihmisen teot olisi nähtävissä ilman rakennettua ympäristöä. Rakennetun ympäristön ja erityisesti rakennuksien kautta on mahdollisuus avata monia tarinoita, linkittää niitä tiettyyn historialliseen ajanjaksoon, luoda tunnelmaa sekä kertoa ”hiljaista” kulttuuriperintöä. Rakennuksissa on ehdottomasti suuri tarinallinen potentiaali ja rakennusten kautta myös tavallisten ihmisten omakohtaiset kokemukset yhdistyvät toisiinsa. Rakennuksista on aistittavissa menneen ajan henkeä selvemmin kuin metsästä tai luonnosta. Luonto luo hyvän ensivaikutelman matkalaiselle, mutta rakennusten, tarinoiden ja henkilöiden kautta matkalaisen mielenkiinto saadaan pidettyä yllä ja alueeseen liittyvät syvemmät merkitykset tulevat esiin. Ensimmäisenä päätelmänä voin todeta, että Punkaharjun harjualueen hirsinen rakennusperintö on merkittävä osa Punkaharjua, jota ehdottomasti tulisi hyödyntää vielä paremmin osana alueen kulttuurimatkailua.

Toinen päätelmä liittyy kolmeen tutkimuksen kohteeksi valikoituneeseen hirsirakennukseen. Tutkimustyön alussa oletin, että olisi löytynyt selkeitä perusteita mikä kertoo rakennuksen merkittävydestä tai merkittömyydestä. Työn kuluessa kävi kuitenkin yhä selvemmin ilmi, että suurin osa harjualueen yksittäisiin rakennuksiin liittyvistä merkityksistä on yksittäisiä ja subjektiivisia. Laajempi ja

yleisempi merkittävyys taas syntyy selkeästi kokonaisuudesta – Punkaharjun merkittävyys erilaisten kansallisten rakennettujen ja maisemallisten ympäristöjen inventointien yhteydessä perustuu nimenomaan moniin kerroksiin, jotka yhdessä muodostavat mielenkiintoisen kokonaisuuden. Peilattaessa harjualueen hirsirakennuksia lähialueiden muuhun rakennuskantaan, poikkeavat hirsirakennukset paljonkin muusta maaseudun rakentamisesta. Punkaharjulla, harjualueetta lukuun ottamatta, on pitkät maanviljelys- ja kalastusperinteet. Maaseudun perinteinen rakentaminen on pitkälti ollut pieniä punamullattuja tupia. Kontrasti harjualueen ja muun seudun rakentamisen välillä on suuri.

Työn edetessä kävi myös ilmi, että välttämättä ammattilaisten määrittelemä rakennukseen liitetty suojelustatus tai erityishuomio ei vastaa tavallisten ihmisten käsitystä rakennuksen merkittävydestä – ja päinvastoin. Rakennuksen arvo riippuu todella paljon ihmisen omista kokemuksista ja näkökulmasta. Tutkimuksessa kävi myös se ilmi, että vaikka Punkaharjusta ja siihen liittyvästä historiasta tiedetään paljon, ei yksittäisistä rakennuksista kuitenkaan tiedetä niin paljon. Kolmantena päätelmänä totean, että omakohtaisiin kokemuksiin perustuvat merkitykset ovat rakennussuojelun kannalta tärkeässä roolissa kun mietitään alkuperäisen säilyttämistä ja käytön jatkuvuuden takaamista. Kulttuurimatkailu voisi olla oiva tapa välittää merkityksiä ja arvoja sekä luoda merkityksellisiä omakohtaisia kokemuksia monenlaisille ihmisille.

Työn edetessä nousi esiin se, että onnistuneen kulttuurimatkailukokemuksen kannalta tarinat, ihmiset ja tunnelma koetaan tärkeiksi elementeiksi. Kulttuurimatkailun keinoin on mahdollisuus kertoa tarinoita. Punkaharjun ehdoton matkailuvaltti on pitkä ja rikas historia – tarinoita löytyy siis ihan oikeasta historiatakin. Liittämällä tarinoita rakennuksiin on mahdollista avata myös sen ajan elämää ja tapoja. Hirsirakentaminen ja metsät osana elämää kuuluvat tiiviisti suomalaisuuteen. Ihmiset ovat kiinnostuneita omasta historiasta ja paikallisesta kulttuurista. Restaurointiyrittäjyyden ja matkailun yhdistäminen tuntuu luontevalta mahdollisuudelta tulevaisuuden Punkaharjulla. Päätelmänä voidaan todeta, että matkailu on ehdoton mahdollisuus restaurointiyrittäjyydelle, etenkin Punkaharjulla. Pitkät perinteet matkailussa, monipuolinen metsäkulttuuri ja loistavat vanhat hirsirakennuskohteet luovat puitteet erilaisille kulttuurikävelyille, työpajoille, vierailuille, seminaareille ja restaurointipalveluille.

Työ on ollut erittäin opettavainen ja välillä aihe on vienyt mennessänsä. Haastattelut olivat työn inspiroivin osuus. Keskustelunomaisten haastatteluiden avulla sai uusia näkökulmia ja ideoita oman ajattelun ja teorian tiedon tueksi. Haastattelut olivat myös vaikeita. Teemahaastattelu vaatii tarkkaa pohjatyötä ja kykyä tehdä nopeitakin tarkentavia kysymyksiä - ja harjoittelua tietysti. Myös analyysi vaatii kokemusta ja tietotaitoa oikeanlaisten tulkintojen tueksi. Olen kuitenkin sitä mieltä, että tämän työn kannalta haastattelu oli oikea tutkimusmenetelmä.

Vaikka välillä aihe tuntui todella laajalta, niin siitä huolimatta koen että työn viitekehys pysyi koossa läpi työn. Mielestäni työ on onnistunut jatkumo aikaisemmalle, keväällä 2015, tutkimustyölle. Tämän työn jälkeen on taas paljon viisaampi ja arvokasta kokemusta tutkijantyöstä on tullut lisää. Jos aihe olisi ollut tutumpi jo ennen työtä, olisi aiheen rajaus ollut varmastikin helpompaa. Työn aikataulu huomioiden aihe olisi voinut olla tiukemmin rajattu. Tulevaisuuden ja oman oppimisen kannalta näen kuitenkin että kaikki työssä esitellyt teoria osuudet oli välttämätöntä sisällyttää tähän työhön. Olisin toivonut, että analysoinnille olisi jäänyt enemmän aikaa loppuun. Haastatteluiden litterointi ja teorian tiedon osuus veivät kuitenkin paljon aikaa muulta tutkimustyöltä. Myös valittujen talojen yksityiskohtaisempaa analyysiä varten olisi tarvittu lisää aikaa ja uusia haastatteluita. Nämä aiheet voisivat olla kiinnostavia aiheita jatkotutkimuksille. Tulevaisuudessa olisi mielenkiintoista päästä haastattelemaan Punkaharjulla matkailijoina olevia henkilöitä ja heidän näkemystä Punkaharjun merkittävydestä.

Toivon, että tämä työ voi toimia myös muille inspiraatiota ja johdatuksena Punkaharjun hirsirakennusperinnön maailmaan ja avata sellaisia merkityksiä, joita pelkästään katsomalla ei voi nähdä. Toivon, että saan jatkaa tulevaisuudessa työskentelyä aiheen parissa ja pystyn kehittämään alueelle tulevaisuuden restaurointiyrittäjyyttä. Päätän työni arkkitehti ja filosofian tohtori Kaj Nymanin kirjan Talojen kieli (2001, 5) alkusanoihin:

Talot ovat elintärkeitä – ilman taloja ihminen ei voisi olla olemassa.

LÄHTEET

Ahdelma, J. 2011. Kulttuuriperinnön vaaliminen on humanistinen arvo. Itä-Savo/Itukka 28.12.2011.

Eskola, J. & Suoranta, J. 2001. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Osuuskunta Vastapaino.

Etelä-Savon kulttuuriperintötietokanta. 2015a. Kenttäytötuloste Punkaharju 10307.

Etelä-Savon kulttuuriperintötietokanta. 2015b. Kenttäytötuloste Valtionhotelli 20886.

Etelä-Savon kulttuuriperintötietokanta. 2015c. Kenttäytötuloste Punahussila 22305.

Etelä-Savon kulttuuriperintötietokanta. 2015d. Kenttäytötuloste Eteläinen metsänvartijan talo 22028.

Etelä-Savon kulttuuriperintötietokanta. 2015e. Kenttäytötuloste Portinvartijan Talo, Punkaharju 22304.

Etelä-Savon kulttuuriperintötietokanta. 2015f. Kenttäytötuloste Metsäyöjohtajan asunto, Punkaharju 21277.

Etelä-Savon kulttuuriperintötietokanta. 2015g. Kenttäytötuloste Punkaharjun rautatieasema 20884.

Etelä-Savon kulttuuriperintötietokanta. 2015h. Kenttäytötuloste Punkaharjun rautatieaseman kaksoisvahtitupa 21215.

Etelä-Savon kulttuuriperintötietokanta. 2015i. Kenttäytötuloste Punkaharjun rautatieaseman asuinrakennus 21214.

Etelä-Savon kulttuuriperintötietokanta. 2015j. Kenttäytötuloste Ratakartijan mökki, Tuunaansalmi 21515.

Etelä-Savon kulttuuriperintötietokanta. 2015k. Kenttäytötuloste Sillankorva 22306.

Etelä-Savon kulttuuriperintötietokanta. 2015l. Eteläsavolainen maisema 310024.

Flander, J-P. 2005. Suojeltu harju. Teoksessa Luonnon vihreä ajatusviiva. Punkaharjun kansallismaisema, toim. Paaskoski J. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. 222–235.

Heikkilä, T. 2001. Kulttuurimaiseman suojelu. Teoksessa Rakennusperintömme. Kulttuuriympäristön lukukirja, toim. Lounatvuori, I. & Putkonen, L. Helsinki: Rakennustieto Oy. 189–191.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2005. Tutki ja kirjoita. 11. painos. Helsinki: Tammi.

Härö, M. 2001. Rakennetun kulttuuriympäristön suojelu. Teoksessa Rakennusperintömme. Kulttuuriympäristön lukukirja, toim. Lounatvuori, I. & Putkonen, L. Helsinki: Rakennustieto Oy. 185–187.

Häyhä, H., Jantunen, S. & Paaskoski, L. 2015. Merkitysanalyysimenetelmä. Suomen museoliiton julkaisuja 64. Saatavissa: <http://www.museoliitto.fi/merkitysanalyysimenetelma> [viitattu 12.4.2016].

Jyväskylän yliopisto. 2005. Ilmiöön vaikuttavien taustojen selvittäminen. Saatavissa: <https://koppa.jyu.fi/avoimet/hum/menetelmapolkuja/menetelmapolku/ongelmanasettelu/ilmioon-vaikuttavien-taustojen-selvittaminen> [viitattu 14.3.2015]

Kairamo, M. 2006. Restaurointitappeja aikaraitteella. Teknillisen korkeakoulun arkkitehtiosaston tutkimuksia 2006/25. Tampere: Cityoffset Oy.

Karjalainen, E. 2014. Maailman suurin hirsikoulu nousee Pudasjärvelle. Yle Uutiset 26.11.2014. Saatavissa: <http://yle.fi/uutiset/maailman-suurin-hirsikoulu-nousee-pudasjarvelle/7638590> [viitattu 27.3.2015].

Kasurinen, R. 2013. Retretin vanhaan luolastoon villit visiot - huvipuisto ja kasino. Yle Uutiset 13.5.2013. Saatavissa: <http://yle.fi/uutiset/retretin-vanhaan-luolastoon-villit-visiot-huvipuisto-ja-kasino/6634842> [viitattu 27.3.2015].

Knapas, R. 2005. Kauneuden viiva. Teoksessa Luonnon vihreä ajatusviiva. Punkaharjun kansallismaisema, toim. Paaskoski J. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. 50–63.

Koponen, P. 2013. Retretti meni, mutta Punkaharju jäi. Yle Uutiset 24.6.2013. Saatavissa: <http://yle.fi/uutiset/retretti-meni-mutta-punkaharju-jai/6702722> [viitattu 27.3.2015].

Kulttuuriympäristöstrategia 2014 - 2020. 2014. Opetus- ja kulttuuriministeriö. Ympäristöministeriö. Saatavissa: https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/43197/Kulttuuriymp%C3%A4rist%C3%B6strategia_2014.pdf?sequence=1 [viitattu 8.4.2016].

Laukkanen, M. 2015. Arviointi: Valtakunnallinen puurakentamisohjelma onnistunut – Ohjelmalle suositellaan jatkoa. Puuinfo 24.3.2015. Saatavissa: <http://www.puuinfo.fi/tiedote/arviointi-valtakunnallinen-puurakentamisohjelma-onnistunut-ohjelmalle-suositellaan-jatkoa> [viitattu 27.3.2015].

Liesmäki, P. 2014. Vihreiden Oras Tynkkynen puolustaa puurankentamista. Maaseudun Tulevaisuus 4.12.2014. Saatavissa: <http://www.maaseuduntulevaisuus.fi/politiikka-ja-talous/vihreiden-oras-tynkkyenen-puolustaa-puurakentamista-1.76369> [viitattu 14.4.2016].

Maankäyttö- ja rakennuslaki 2000. Opas 1. Ympäristöministeriö. Oy Edita Ab. Helsinki 2000.

Maaranen, P. 2001. Esihistorian jäljet. Teoksessa Rakennusperintömme. Kulttuuriympäristön lukukirja, toim. Lounatvuori, I. & Putkonen, L. Helsinki: Rakennustieto Oy. 15–19.

Mattinen, M. 1998. Valtion rakennusperinnön vaaliminen. Museoviraston rakennushistorian osaston julkaisuja 19. Helsinki: Museovirasto.

Mikkonen, T. 2013. Kulttuuriympäristö ja rakennusperintö. Ympäristöhallinto 10.9.2013. Saatavissa: http://www.ymparisto.fi/fi-FI/Elinymparisto_ ja_ kaavoitus/Elinymparisto/Kulttuuriymparisto_ ja_ rakennusperinto [viitattu 29.3.2015]

Metsälä, H. 1998. Puukirja. Helsinki: Rakennusalan Kustantajat RAK, Kustantajat Sarmala Oy.

Metsähallitus 2015. Palovartijan talo, vuokratupa. Saatavissa: <http://www.luonnon.fi/palovartijantalovuokratupa> [viitattu 10.4.2015].

Museovirasto. 2009. Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt. Saatavissa: http://www.rky.fi/read/asp/r_default.aspx [viitattu 8.4.2016].

Museovirasto. 2016. Rakennetun ympäristön suojelu. Saatavissa: http://www.nba.fi/fi/kulttuuriymparisto/rakennusperinto/rakennusten_suojelu [viitattu 14.4.2016].

Nenonen, Knapas & Paaskoski. 2005. Jäätiköiden jättämä jälki. Teoksessa Luonnon vihreä ajatusviiva. Punkaharjun kansallismaisema, toim. Paaskoski J. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. 14–35.

Niemi, S. 2014. Hirsikoulu tuo helpotusta sisäilmaongelmiin. Maaseudun Tulevaisuus. Saatavissa: <http://www.maaseuduntulevaisuus.fi/mets%C3%A4/hirsikoulu-tuo-helpotusta-sis%C3%A4ilmaongelmiin-1.74860> [viitattu 27.3.2015].

Nikula, R. 1993. Rakennettu maisema. Suomen arkkitehtuurin vuosisadat. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Otava.

Nyman, K. 2001. Talojen Kieli. 2. painos. Helsinki: Rakennusalan Kustantajat RAK. Kustantajat Sarmala Oy.

Orpo uskoo puurakentamiseen. Maaseudun Tulevaisuus 29.12.2014. Saatavissa: <http://www.maaseuduntulevaisuus.fi/politiikka- ja- talous/orpo-uskoo-puurakentamiseen-1.77456> [viitattu 14.4.2016].

Paaskoski, L. & J. 2005. Vesilinnun matkassa. Teoksessa Luonnon vihreä ajatusviiva. Punkaharjun kansallismaisema, toim. Paaskoski J. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. 10–13.

Paaskoski, J. 2005. Sianselkäharjanteella!. Teoksessa Luonnon vihreä ajatusviiva. Punkaharjun kansallismaisema, toim. Paaskoski J. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. 112–141.

Pajula, P. 1983. Puuarkkitehtuuri. Helsinki: Rakentajain Kustannus Oy.

Palokallio, J. 2014. Sysmässä väännetään hirsikoulusta. Maaseudun Tulevaisuus. Saatavissa: <http://www.maaseuduntulevaisuus.fi/mets%C3%A4/sysm%C3%A4ss%C3%A4v%C3%A4%C3%A4nnet%C3%A4%C3%A4n-hirsikoulusta-1.77863> [viitattu 27.3.2015].

Putkonen, L. 2001. Kansallismaisemat. Teoksessa Rakennusperintömme. Kulttuuriympäristön lukukirja, toim. Lounatvuori, I. & Putkonen, L. Helsinki: Rakennustieto Oy. 207–209.

Rakennusperintö.fi 2016. Käsitteistö. Saatavissa: http://www.rakennusperintö.fi/kulttuuriymparisto/kasitteisto/fi_FI/Kasitteisto/#rakennussuojelu) [viitattu 8.4.2016].

Rautamäki, M. 2001. Lähtökohtana maisema. Teoksessa Rakennusperintömme. Kulttuuriympäristön lukukirja, toim. Lounatvuori, I. & Putkonen, L. Helsinki: Rakennustieto Oy. 8–14.

Rinne, H. 2016. Julkisivujen historiaa. Luento lisäkin kevätpäivä 12.3.2016. Kymenlaakson ammattikorkeakoulu.

Suomen perustuslaki 11.6.1999/731.

Suomen virallinen tilasto. 2013. Rakennukset ja kesämökit. Rakennuskanta 2013. Helsinki: Tilastokeskus. Saatavissa: http://www.stat.fi/til/rakke/2013/rakke_2013_2014-05-23_kat_002_fi.html [viitattu 12.4.2015].

Suomen virallinen tilasto. 2014. Rakennukset ja kesämökit. Rakennuskanta 2014 . Helsinki: Tilastokeskus. Saatavissa: http://www.stat.fi/til/rakke/2014/rakke_2014_2015-05-28_kat_002_fi.html [viitattu 14.4.2016].

Kulttuurimatkailun kehittämisstrategia 2014–2018. 2014. Visit Finland. Saatavissa: <http://www.visitfinland.fi/studies/kulttuurimatkailun-kehittamisstrategia-2014-2018/> [viitattu 14.4.2016].

Ympäristöministeriö. 2016. Arvokkaat maisema-alueet. Saatavissa: http://www.ymparisto.fi/fi-FI/Luonto/Maisemat/Arvokkaat_maisemaalueet [viitattu 8.4.2016].

Yle Teema 2010. Valitut talot – Rakennussuojelun historiaa. Saatavissa: <http://yle.fi/vintti/yle.fi/teema/ohjelmat/juttuarkisto/valitut-talot-rakennussuojelun-historiaa.html> [viitattu 14.4.2016].

KUVALUETTELO

Kuva 1. Lamasalvostekniikalla rakennettu hirsitalo Helsingin Seurasaarella. Utti, M. 2016.

Kuvat 2 ja 3. Kaksi erilaista nurkkaliitosta Helsingin Seurasaaren ulkomuseossa. Utti, M. 2016.

Kuva 4 ja 5. Aikansa innovaatioita: 6-ruutuinen ikkuna ja punamullattu pystyrimalaudoitus hirren päällä. Utti, M. 2016.

Kuva 6. Yli satavuotiaan männyn kanto Punkaharjun harjualueella – lustoja laskemalla voi määrittää puun tarkan iän. Utti, M. 2016.

Kuva 7. Hiljaa ja hitaasti tuulella kasvavia mäntypuita Punkaharjun kansallismaisemassa. Utti, Y. Yksityiskokoelmat. 2013.

Kuva 9. Punkaharjun muotoja mukaileva maantie. Utti, Y. Yksityiskokoelmat. 2014.

Kuva 10. Punkaharjun vanha kivisilta – merkki menneestä ajasta. Utti, Y. Yksityiskokoelmat. 2014.

Kuva 11. Karttakuva Punkaharjun harjualueesta. Alue, jonka hirsiset rakennukset ovat tämän työn tutkimuskohteena, on merkitty paksulla sinisellä viivalla. Punkaharjun luonnonsuojelualue ja samalla valtakunnallisesti merkittäväksi rakennetuksi ympäristöksi (RKY) määriteltä alue on merkitty karttaan ohuemmalla vihreällä viivalla. Maanmittauslaitos 2015 Karttapaikka.

Kuva 12. Tutkimusalueella sijaitsevat historialliset hirsirakennukset, jotka on merkitty Etelä-Savon kulttuuriperintötietokantaan. Alkuperäistä kuvaa on muokattu. Etelä-Savon kulttuuriperintötietokanta 2016; Utti, M. 2016.

Kuva 13. Vaaleanpunainen pitsiunelma harjun laella. Utti, M. 2016.

Kuva 14. Paanuilla vuorattu Punahussila Valtionhotellin kupeessa. Utti, M. 2016.

Kuva 8. Punkaharjun sijainti Suomen kartalla. Kuvankaappaus. Punkaharjun Matkailu ry. 2016. Matkailuneuvonta. Saatavissa: <http://www.visitpunkaharju.fi/matkailuneuvonta> [viitattu 5.3.2016].

Kuva 15. Keisarinnan kunniaksi rakennettu huvila vuodelta 1898. Utti, M. 2016.

Kuva 16. Eteläisen metsänvartijan talo harjun laella, Valkialammen rannalla. Utti, M. 2016.

Kuva 17. Talo kuvattuna alhaalta Pihlajaveden rannan suunnasta. Kiviportaavat vievät matkalaisen suoraan laiturilta tuvan kuistille. (Utti 2016.) Kuva 23. Mökin ja radan välissä on nykyisin maantie Parikkalasta Savonlinnaan. Utti, M. 2016.

Kuva 18. Metsätyönjohtajan asunto odottelee intohimoista restauroijaa pensseleiden kanssa ja puutarhaa rakastavaa viherpeukaloa. Hienot yksityiskohdat ja upeasti suunniteltu puutarha ajan patinan alle hautautuneena. Utti, M. 2016.

Kuva 19. Punkaharjun vanha rautatieasema – yksi Suomen komeimmista asemista. Utti, M. 2016.

Kuva 20. Aseman huvimaja ja lehmuskuja – arkkitehdin tarkkuudella samassa linjassa. Utti, M. 2016.

Kuva 21. Aseman Kaksoisvahtituvan punamultainen pihapiiri. Komeat vuorilaudat näkyvät kauas. Utti, M. 2016.

Kuva 22. Idyllisen lehmuskujan vieressä patsastelee vanha, satulakattoinen aseman asuinrakennus. Utti, M. 2016.

Kuva 23. Mökin ja radan välissä on nykyisin maantie Parikkalasta Savonlinnaan. Utti, M. 2016.

Kuva 24. Sillankorva, entisen lossivahdin pihapiiriin kuuluva rakennus, on nykyisin yksityisomistuksessa. Utti, M. 2016.

Kuva 25. Lista Suomen 27 kansallismaisemasta ja kohteet sijoitettuna kartalle. Putkonen, L. 2001. Kansallismaisemat. Teoksessa Rakennusperintömme. Kulttuuriympäristön lukukirja, toim. Lounatvuori, I. & Putkonen, L. Helsinki: Rakennustieto Oy. 207–209; Ympäristöhallinto 2014. Kansallismaisemat. Saatavissa. <http://www.ymparisto.fi/fi-FI/Luonto/Maisemat/Kansallismaisemat> [viitattu 9.4.2016].

Kuva 26. Harjualueen luonto ikuistettuna valokuvaan vuonna 2014. Utti, Y. Yksityiskokoelmat. 2014.

TEEMAAHAASTATELUN KYSYMYSRUNKO

Haastattelu on puolistrukturoitu teemahaastattelu, joka sisältää tietyt työn teoriaan pohjautuvat osa-alueet. Haastateltavan tausta ja näkökulma vaikuttavat työn kysymysten painotukseen. Lisäksi tutkija voi tehdä tarkentavia lisäkysymyksiä keskustelun etenemisen ja suunnan mukaan. Tavoitteena ei ole löytää oikeita vastauksia vaan saada kerättyä erilaisia näkemyksiä liittyen tutkimusongelmaan ja työn pohdinnan tueksi. Vastaukset käsitellään luetettavasti ja nimettömänä.

1. Taustakysymykset

- Ammatillinen näkökulma:
- Kuvaile vapaasti, mikä on suhteesi Punkaharjuun:

2. Punkaharju ja kansallismaisema

- Mitä ensi ajatuksia herää sanasta Punkaharju?
- Tuleeko mieleen heti jotain erityistä alueen rakennuskannasta?
- Mitä sana kansallismaisema sinulle merkitsee? Minkälaisia mielikuvia sinulle herää? Mitä esimerkkipaikkoja tulee mieleen?
- Tärkeimmät kansallismaisemat sinulle?
- Onko Punkaharju mielestäsi kansallismaisema ja miksi (perustelut)?
- Onko mitään paikkaa Suomessa tai maailmalla, johon Punkaharjua voisi verrata kokonaisuutena?

3. Hirsirakennusperintö Suomessa

- Mitä rakennusperintö/vanhat rakennukset sinulle merkitsee?
- Mikä on suhteesi hirsirakentamiseen?
- Mikä on mielestäsi tyypillistä Suomen rakennusperinnössä yleisesti/erityisesti hirsirakennusperinnössä?
- Mitä erityistä mielestäsi on Etelä-Savon rakennusperinnössä on yleisesti/hirsirakennusperinnössä on erityisesti verrattuna muuhun Suomeen/ muuhun maailmaan?

4. Kulttuurimatkailu

- Minkälainen kulttuurimatkailija itse olet kotimaassa/ulkomailla?
-
- Mitkä ovat mielenkiintoisimpia kulttuurimatkakohteita, joissa olet vierailut kotimaassa ja/tai ulkomailla?
- Mikä rakennuskohde tulee mieleesi Punkaharjulta ensimmäiseksi ja miksi?
- Mitkä ovat mielestäsi Punkaharjun valitit kulttuurimatkailun ja hirsirakentamisen/rakennusperinnön näkökulmasta katsoen?
- Miten kehittäisit Punkaharjua ajatellen matkailua ja kulttuurimaisemaa?

5. Punkaharjun 3 kohdetta

- Mikä Punkaharjun historiassa on mielestäsi merkittävää? Onko siinä mitään merkittävää?
- Mitä Punkaharjun harjualueen rakennuskanta kertoo mielestäsi alueen historiasta ja kulttuurista?
- Mitä ajatuksia, mitä merkittävää, mitä tyypillistä, mitä arvokasta, mitä muuta tulee mieleen kun ajattelet seuraavia kohteita? Onko sinulla jotain omakohtaisia kokemuksia liittyen ko. rakennuksiin?
 - Punkaharjun Valtionhotelli
 - Tuunansalmen Lossivahdintupa eli Sillankorva
 - Punkaharjun vanha rautatieasema nykyinen Luston rautatieasema

6. Vapaa sana – vapaata keskustelua